

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Т.О. Ратушна

ПРОГРАМУВАННЯ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Методичні рекомендації
до виконання самостійної роботи
для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності «Соціологія»
денної та заочної форм навчання

Затверджено
вченою радою ЗНУ
Протокол № від

**Запоріжжя
2017**

УДК: 316:004(075.8)
P255

Ратушна Т. О. Програмування соціологічних досліджень: методичні рекомендації до виконання самостійної роботи для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Соціологія» денної та заочної форм навчання / Т. О. Ратушна. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2017. – 64 с.

Методичні рекомендації до самостійної роботи підготовані відповідно до робочої програми навчальної дисципліни «Програмування соціологічних досліджень».

У даному виданні міститься короткий виклад тем програми, теоретичний матеріал для опрацювання, завдання різного рівня складності й поради щодо їх виконання, питання та тести для самоперевірки, вимоги до індивідуального завдання, критерії оцінювання, основні терміни і поняття, що використовуються та література до курсу.

Рецензент Безрукова О.А., д.соц.н., доцент, професор кафедри соціології ЗНУ

Відповідальний за випуск Скворець В.О., д.філос.н., доцент, завідувач кафедри соціології ЗНУ

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
ТЕМА 1. СТРУКТУРА СОЦІОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ ТА МІСЦЕ В НІЙ ПРИКЛАДНОЇ СОЦІОЛОГІЇ.....	7
ТЕМА 2. ВИДИ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	11
ТЕМА 3. ПРОБЛЕМА, ОБ'ЄКТ ТА ПРЕДМЕТ, МЕТА ТА ЗАВДАННЯ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.....	15
ТЕМА 4. ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТА ОПЕРАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ.....	19
ТЕМА 5. ГІПОТЕЗИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.....	23
ТЕМА 6. ПРОГРАМНІ ВИМОГИ ДО ВИБІРКОВОЇ СУКУПНОСТІ.....	27
ТЕМА 7. ВИЗНАЧЕННЯ МЕТОДУ ЗБОРУ ПЕРВИННОЇ СОЦІОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ. ПОБУДОВА ЛОГІЧНИХ СХЕМ ОБРОБКИ ІНФОРМАЦІЇ.....	31
ТЕМА 8. ВИМІРЮВАННЯ ТА КВАНТИФІКАЦІЯ В СОЦІОЛОГІЧНОМУ ДОСЛІДЖЕННІ.....	35
ТЕМА 9. РОБОЧИЙ ПЛАН СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ. СКЛАДАННЯ КОШТОРИСУ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	39
ТЕМА 10. ПІДГОТОВКА ДОПОМІЖНИХ ДОКУМЕНТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ВИМОГИ ДО ПІДСУМКОВИХ ДОКУМЕНТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	43
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ.....	47
ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ.....	51
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК.....	56
ЛІТЕРАТУРА.....	62

ПЕРЕДМОВА

У сучасних умовах прискореного розвитку суспільства актуалізуються потреби в отриманні такої інформації яка відображатиме різні сторони і нюанси життєдіяльності суспільства, що можуть бути латентними, але які необхідно враховувати в практиці політичного, економічного, соціального та інших видів управління.

Зазвичай до соціологічних досліджень звертаються для того, щоб отримати повну і вичерпну інформацію про явища і процеси суспільного життя. Цінність інформації, отриманої в результаті дослідження, залежить від того наскільки правильно було сплановано і організовано дослідження. Кожне серйозне соціологічне дослідження вимагає ретельної, глибоко продуманої підготовки. Тож процес соціологічного дослідження починається з обґрунтування методології (теоретичного підґрунтя), підбору методики та розробки інструментарію для збору соціологічної інформації, організаційного та матеріально-технічного забезпечення всіх етапів роботи.

У таких умовах перед соціологом постає ряд завдань:

1. Правильно обрати та обґрунтувати методологічну базу дослідження.
2. Визначити шляхи та методи збору інформації про проблему, що цікавить дослідника, узгоджуючи їх з методологічною основою дослідження.
3. Організувати дослідження так, щоб якомога ефективніше використати наявні матеріально-технічні ресурси.

Для виконання цих завдань найкращим рішенням є чітке планування і організація, що відображаються в основному документі соціологічного дослідження – програмі. Саме програма соціологічного дослідження дає той алгоритм роботи над проблемою, який може забезпечити недопущення помилок у ході виконання робіт та отримання адекватної актуальної інформації в кінцевому результаті.

Основною **метою** викладання навчальної дисципліни «Програмування соціологічних досліджень» є формування у студентів спеціальності «Соціологія» знань з методологічних засад підготовки програми соціологічного дослідження та навичок складання програми як основи для проведення соціологічного дослідження.

Курс «Програмування соціологічних досліджень» є невід'ємною частиною комплексної підготовки фахівців спеціальності «Соціологія», яка базується на сформованих навичках створення організаційних та методологічних документів дослідження. Вивчення даної дисципліни дає студентам знання того, які є особливості складання програми соціологічного дослідження в залежності від обраного методу збору інформації, що є підґрунтям вивчення курсу «Методи збору соціологічної інформації».

У рамках дисципліни «Програмування соціологічних досліджень» викладаються також основи вибіркового методу дослідження в соціології, розглядаються різні моделі вибіркової сукупності, що в подальшому допоможе студентам опанувати дисципліну «Організація вибіркового соціологічного дослідження».

Також курс «Програмування соціологічних досліджень» закладає основи уміння аналізувати отримані результати дослідження на основі комп'ютерних програм обробки соціологічної інформації, ці знання студенти можуть використати в курсі «Методи обробки соціологічної інформації». Таким чином даний курс пов'язаний з багатьма дисциплінами циклу професійної та практичної підготовки студентів та є базовим для спеціальності «Соціологія».

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Програмування соціологічних досліджень» є:

- Ознайомлення студентів зі специфікою програмування і проведення прикладних соціологічних досліджень.
- Формування знань з підготовки методологічної частини програми соціологічного дослідження.
- Формування знань з підготовки методичної частини програми соціологічного дослідження.
- Оволодіння вміннями складання робочого плану соціологічного дослідження.

Студенти повинні досягти таких **результатів навчання** (компетентностей):

- Здатність використовувати в професійній діяльності основні підходи до програмування та проведення соціологічних досліджень.
- Здатність оперувати найбільш передовими концептуальними та методологічними знаннями в галузі соціологічних досліджень.
- Здатність до критичного аналізу методологічних підходів вивчення і розв'язання соціальних проблем засобами соціологічних досліджень.
- Здатність використовувати нові підходи до проведення соціологічних досліджень, включаючи власні дослідження.
- Здатність творчо мислити та вільно застосовувати сучасні та новітні підходи для програмування соціологічних досліджень з різної проблематики.
- Знання структури програми соціологічного дослідження.
- Знання логіки програмування соціологічного дослідження.
- Розуміння специфіки формулювання проблеми соціологічного дослідження, визначення його об'єкта, предмета, мети та завдань.
- Розуміння підходів до інтерпретації та операціоналізації основних понять дослідження.
- Розуміння логіки формулювання гіпотез соціологічного дослідження.
- Знання технології проведення конкретних соціологічних досліджень.
- Уміння створювати ескіз, програму, робочий план, інструментарій конкретного соціологічного дослідження.
- Уміння обґрунтовувати систему вибірки одиниць спостереження.
- Здатність вимірювати властивості об'єкта дослідження, застосовувати різні типи вимірювальних шкал.
- Здатність обирати та обґрунтовувати метод збору соціологічної інформації, що відповідає меті і завданням дослідження.

Методичне забезпечення самостійної роботи студентів ґрунтується на навчальній та науково-методичній літературі, яка знаходиться в науковій бібліотеці університету та в електронній бібліотеці на кафедрі соціології. Також передбачається самостійний інформаційний пошук, що сприяє виробленню навичок роботи з літературою й інформаційними джерелами.

Навчальні завдання самостійної роботи з курсу «Програмування соціологічних досліджень» спрямовані на активізацію розумової діяльності студентів і розвитку відповідальності, самостійності, цілеспрямованості та інших особистісних якостей, необхідних для фахівця в галузі соціології.

Індивідуальні завдання з даного курсу забезпечують можливості для реалізації творчих здібностей студентів, формування професійних інтересів та навичок самоорганізації.

ТЕМА 1

СТРУКТУРА СОЦІОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ ТА МІСЦЕ В НІЙ ПРИКЛАДНОЇ СОЦІОЛОГІЇ

Короткий зміст теми

Структура соціологічного знання. Теоретична соціологія як рівень соціологічного знання, що концентрує увагу на вивченні фундаментальних наукових проблем, пов'язаних з формуванням знання про соціальну дійсність, поясненням і розумінням процесів соціального розвитку, розробкою концептуальних основ соціології, методології та методів соціологічного дослідження. Емпіричні соціологічні дослідження як методи та технології збору соціальної інформації, встановлення та узагальнення соціальних фактів посередництвом прямої або непрямой реєстрації подій, характерних для вивчення соціальних явищ та процесів. Емпіричний та теоретичний способи отримання знання. Зародження емпіричної соціології. Внесок Чиказької соціологічної школи в розвиток прикладної соціології. Проблема подолання розриву між емпіричним та теоретичним рівнем Суспільні потреби в проведенні соціологічних досліджень. Попит на конкретне соціологічне дослідження як результат потреб соціальної практики.

Теоретичний матеріал для опрацювання

Соціологічні дослідження як основа емпіричної соціології мають досить багату історію. Вже з XVIII ст. в ряді країн почали регулярно проводитись переписи населення. У Сполучених Штатах, наприклад, вони проводились через кожні 10 років, починаючи з 1790 р. Це дозволяло уряду мати реальну картину демографічної структури суспільства, бачити її динаміку і т.д. Перепис населення можна вважати попередником соціологічних досліджень. У XIX ст. проводились і опитування населення з метою з'ясування рівня життя, зокрема серед жителів Лондона. Технічні прийоми, що застосовувалися при цьому, пізніше перетворилися в широко поширений метод вибіркового обстеження.

Розвиток емпіричної соціології пов'язаний з XX століттям. Це було обумовлено як об'єктивними потребами суспільства, яке ускладнювалося і вимагало вирішення конкретних проблем, так і розвитком й вдосконаленням самої науки, виходом її на більш високий рівень. Технічна оснащеність, комп'ютеризація дозволяли працювати з великими контингентами, обробляти великі бази даних. Діяльність соціологів щодо вирішення конкретних проблем відкрила нові можливості соціології як науки.

На відміну від теоретичного дослідження (у межах якого соціолог оперує науковими категоріями і поняттями, що відображають сутнісні якості соціальних процесів і явищ) в емпіричному дослідженні предметом аналізу стають різноманітні дії, характеристики поведінки, погляди, настрої, потреби, інтереси, мотиви людей, соціальних груп і спільнот, відображення соціальної реальності у фактах людської свідомості.

Емпіричне дослідження є не тільки нагромадженням і відбором соціальних фактів, що підтверджують чи спростовують теоретичні гіпотези. Це також спеціальні наукові процедури, які за допомогою соціологічних методів дослідження (аналіз документів, опитування, спостереження, соціальний експеримент) дають змогу зареєструвати соціальні факти, що є базою для подальших теоретичних пошуків та узагальнень.

Емпіричні дослідження, націлені на прирощення знань, або підтверджують, або спростовують якусь теорію.

Прикладні соціологічні дослідження – це сукупність дослідницьких робіт, зазвичай, монооб'єктних, які закінчуються розробкою практичних заходів і, час від часу, їх впровадженням. Прикладні дослідження – це дослідження місцевих подій. Мета прикладного дослідження – не опис соціальної реальності, а її зміна. Для цього важливо знати інструменти прикладної соціології, її цілі і завдання.

Часто до цього рівня відносять рівень соціальної інженерії яка виступає як прикладна діяльність, що ґрунтується на наукових, знаннях. Соціоінженерний підхід дозволяє змінити соціальну дійсність на основі методів планування, програмування, передбачення та прогнозування.

Прикладна соціологія – це система методологічних, методичних і процедурних правил і прийомів, спрямованих на вивчення соціальних фактів, які потребують верифікації.

Як впливає з даного визначення, вже сама прикладна соціологія підрозділяється на три рівні (підрівні – якщо говорити в цілому про структуру соціологічної науки): методологічний, методичний та процедурний.

Під методологічним рівнем прикладної соціології слід розуміти засновану на певній гносеологічній парадигмі теоретичну або концептуальну модель (позицію), що лежить в основі вивчення та інтерпретації предмета і результатів дослідження.

Методичний рівень виражається в здійсненні соціологічного вимірювання соціальних явищ і процесів та пов'язаних з ним методів збору і обробки емпіричної інформації.

Процедурний рівень являє собою сукупність організаційних, технічних і фінансових заходів, необхідних для реалізації всієї технології соціологічного дослідження.

В результаті здійснення сукупності правил і прийомів, включених в рівні прикладної соціології, з'являється можливість отримати певну соціологічну модель, що служить основою для пояснення досліджуваного соціального явища.

Методичні вказівки

Підготовка до виконання самостійної роботи з даної теми передбачає актуалізацію знань, отриманих на лекційному занятті та опрацювання конспекту. Засвоєння поданого вище теоретичного матеріалу даного навчально-методичного видання також допоможе виконати завдання самостійної роботи. При підготовці до виконання завдання потрібно ознайомитись з

рекомендованою літературою, а також самостійно здійснити бібліографічний чи інформаційний пошук.

? Питання для самоконтролю

Виконання завдань самостійної роботи вимагає засвоєння теоретичного матеріалу теми, тому спочатку слід перевірити рівень його засвоєння. Для цього потрібно дати відповідь на нижченаведені питання. Якщо не вдалось відповісти на більшість питань – варто ознайомитись з лекційним матеріалом та матеріалом, викладеним у даному виданні ще раз, або спробувати самостійно здійснити пошук необхідної інформації, користуючись списком рекомендованої літератури та інформаційними ресурсами.

1. Що таке структура соціологічного знання?
2. Які рівні соціологічного знання Ви пам'ятаєте?
3. Що таке емпірична соціологія?
4. Що таке прикладне соціологічне дослідження?
5. Поясніть різницю між теоретичним та емпіричним способом отримання знання.
6. Які рівні можна виокремити в прикладній соціології?
7. Що таке соціоінженерія?
8. Що є основною метою прикладного соціологічного дослідження?
9. Яку соціологічну школу пов'язують з розвитком емпіричної соціології?
10. Перерахуйте потреби в здійсненні соціологічних досліджень.

Завдання першого рівня складності

 Схема. Створіть схематичне зображення рівнів соціологічного знання. Визначте місце емпіричної та прикладної соціології в цій схемі, зазначте їх основні завдання та функції для соціології як науки та для суспільства.

Завдання другого рівня складності

 Схема. Створіть схематичне зображення рівнів прикладного соціологічного дослідження, розкрийте сутнісні характеристики кожного з них, їх основні завдання та функції.

Завдання третього рівня складності

 Інформаційний пошук. Знайдіть інформацію про банки та бази даних соціологічної інформації в Україні та закордоном, порівняйте їх за

критеріями: 1) відкритості інформації; 2) актуальності, новизни відкритих даних; 3) можливостей для вторинного аналізу інформації.

Література для опрацювання

Основна:

1. Баскаков А. Я. Методология научного исследования: учебное пособие / А. Я. Баскаков, Н. В. Туленков – К. : МАУП, 2004. – 216 с.
2. Батыгин Г. С. Лекции по методологии социологических исследований / Г. С. Батыгин – М. : Аспект-Пресс, 1995. – 386 с.
3. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження : курс лекцій / Н. В. Паніна ; наук. ред. В. І. Паніотто ; НАН України, Ін-т соціології, Вища школа соціології. – 2-ге вид., доп. – К. : [б.в.], 2007. – 320 с.

Додаткова:

1. Абриков В. С. Количественные и качественные методы: соединяем и властвуем! / В. С. Абриков, Я. Г. Николаева // Социологические исследования. – 2010. – № 1. – С. 142-145.
2. Осипова Н. Г. Профессия – социолог: учебное пособие для вузов / Н. Г. Осипова. – М. : КДУ, 2009. – 352 с.

Інформаційні ресурси:

1. Література до курсу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://soc.hse.ru/socinf/mmci/lit>
2. Офіційний сайт Соціологічної асоціації України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sau.kiev.ua/>
3. Соціологія: підручник [Електронний ресурс] / за ред. В. Г. Городяненка. – К. : Академія, 2008. – Режим доступу: <http://r.donnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/667/3/Социология.pdf>
4. Черниш Н. Й. Соціологія: курс лекцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sociology-lnu.org.ua/resursy.files/Chernysh_Soc_04.pdf

ТЕМА 2 ВИДИ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Короткий зміст теми

Соціологічне дослідження як засіб отримання достовірного знання про соціальну реальність. Визначення поняття «прикладне соціологічне дослідження». Поняття методології, методики, техніки та процедури соціологічного дослідження. Функції соціологічного дослідження. Евристична (пізнавальна) функція соціологічного дослідження пов'язана з вивченням специфіки соціальних явищ та процесів, накопиченням нових знань про них. Прогностична функція соціологічного дослідження. Класифікація соціологічних досліджень в залежності від глибини вивчення та аналізу предмета. Розвідувальне або «пілотажне» дослідження. Описове дослідження. Аналітичне дослідження. Соціальний експеримент як різновид аналітичного дослідження. Диференціація соціологічних досліджень за методом збору первинної соціологічної інформації. Точкові та повторні соціологічні дослідження.

Теоретичний матеріал для опрацювання

Конкретний вид соціологічного дослідження обумовлений характером поставленої в ньому мети, висунутих завдань. Відповідно до них, тобто в залежності від глибини аналізу предмета, масштабності і складності вирішуваних завдань, розрізняють три основних види соціологічного дослідження – розвідувальне, описове і аналітичне.

Розвідувальне дослідження – найбільш простий вид прикладного соціологічного аналізу. Воно вирішує дуже обмежені за своїм змістом завдання, охоплює, як правило, невеликі обстежувані сукупності і ґрунтується на спрощеній програмі і стиснутому за обсягом методичному інструментарії.

Цей вид дослідження може використовуватися або як попередній етап глибоких і масштабних досліджень, або для збору попередніх відомостей про об'єкт вивчення. Виконуючи перераховані допоміжні завдання, розвідувальне дослідження служить постачальником оперативної соціологічної інформації. У цьому випадку можна говорити про такий його різновид, як експрес-опитування, мета якого полягає у виявленні ставлення людей до актуальних подій і фактів (опитування громадської думки), а також ефективності різних заходів.

Описове дослідження – більш складний вид соціологічного аналізу. За своїми цілями і завданнями воно передбачає отримання емпіричних відомостей, що дають відносно цілісне уявлення про досліджуване явище, його структурні елементи. Таке дослідження проводиться по повній, досить детально розробленій програмі з використанням методично апробованого інструментарію. Його надійна методологічна основа робить можливим групування і класифікацію елементів досліджуваного об'єкта за тими

параметрами, які виділені в якості істотних у зв'язку з досліджуваною проблемою.

Зазвичай описове дослідження застосовується тоді, коли об'єктом аналізу служить відносно велика спільність людей, що відрізняється різноманітними характеристиками. Це може бути колектив великого підприємства, населення міста, району, області, регіону, країни.

Аналітичне дослідження – найскладніший вид соціологічного аналізу, що ставить собі за мету не просто опис структурних елементів досліджуваного явища, але і з'ясування причин, які лежать в його основі і зумовлюють поширеність, стійкість або мінливість і інші властиві йому якості. В силу такого призначення аналітичне дослідження має особливо велику практичну цінність.

Якщо в ході описового дослідження встановлюється наявність (відсутність) зв'язку між тими чи іншими параметрами досліджуваного соціального явища, то в ході аналітичного з'ясовується, чи носить виявлений зв'язок причинний характер.

Залежно від того, чи розглядається предмет вивчення в статистиці, чи в динаміці, виділяються такі види соціологічного дослідження, як точкове і повторне.

Точкове дослідження (його називають також разовим) дає інформацію про стан об'єкта аналізу, кількісні характеристики якогось явища або процесу в момент його вивчення. Цю інформацію називають статичною, оскільки вона відображає ніби «моментальний зріз» кількісних параметрів об'єкта, але не дає відповіді на питання про тенденції його зміни.

Дані, що відображають зміни об'єкта, можуть бути отримані лише в результаті повторних досліджень, заснованих на єдиних програмі і інструментарії і проведених послідовно через певні проміжки часу. По суті справи мова йде про засіб порівняльного соціологічного аналізу, який спрямований на виявлення динаміки досліджуваного об'єкта.

Повторний збір інформації може проходити в два-три етапи і більше. Тривалість інтервалу між первинною і повторною стадіями – найрізноманітніша, бо соціальні процеси мають неоднакову динаміку. Найчастіше, саме властивості об'єкта підказують часові інтервали повторних досліджень.

Повторні дослідження – це сукупність декількох досліджень, проведених за єдиною програмою та інструментарієм послідовно через певні проміжки часу і покликані отримати результати, що характеризують динаміку змін об'єкта. Вони є основним засобом порівняльного аналізу в прикладній соціології.

Методичні вказівки

Підготовка до виконання самостійної роботи з даної теми передбачає актуалізацію знань, отриманих на лекційному занятті та опрацювання конспекту. Засвоєння поданого вище теоретичного матеріалу даного навчально-методичного видання також допоможе виконати завдання самостійної роботи. При підготовці до виконання завдання потрібно ознайомитись з

рекомендованою літературою, а також самостійно здійснити бібліографічний чи інформаційний пошук.

? Питання для самоконтролю

Виконання завдань самостійної роботи вимагає засвоєння теоретичного матеріалу теми, тому спочатку слід перевірити рівень його засвоєння. Для цього потрібно дати відповідь на нижченаведені питання. Якщо не вдалось відповісти на більшість питань – варто ознайомитись з лекційним матеріалом та матеріалом, викладеним у даному виданні ще раз, або спробувати самостійно здійснити пошук необхідної інформації, користуючись списком рекомендованої літератури та інформаційними ресурсами.

1. Що таке соціологічне дослідження?
2. Які основні функції виконує прикладне соціологічне дослідження?
3. Що є основною метою прикладного соціологічного дослідження?
4. Що таке методологія, методика, техніка та процедура соціологічного дослідження?
5. Що таке розвідувальне (пілотажне) соціологічне дослідження?
6. Що таке описове соціологічне дослідження?
7. Що таке аналітичне соціологічне дослідження?
8. Що представляє собою соціальний експеримент?
9. Які чотири види соціологічних досліджень відповідно до методів збору інформації Ви знаєте?
10. Що таке точкове соціологічне дослідження?
11. Що таке повторне соціологічне дослідження?
12. Які різновиди повторних соціологічних досліджень Ви пам'ятаєте?

Завдання першого рівня складності

 Порівняльна таблиця. Створіть порівняльну таблицю різновидів повторних соціологічних досліджень, вкажіть спільні та відмінні риси.

Завдання другого рівня складності

 Порівняльна таблиця. Створіть порівняльну таблицю видів соціологічних досліджень (вказуючи критерій поділу), зазначте переваги і недоліки кожного з них.

Завдання третього рівня складності

 Творча робота. Для кожної з нижченаведених тем оберіть відповідний вид соціологічного дослідження, вибір обґрунтуйте.

Теми:

1. Вивчення сприйняття споживачем назви і логотипу бренду.
2. Ефективні шляхи реформування медицини в Україні.
3. Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Запорізькій області.

Література для опрацювання

Основна:

1. Баскаков А. Я. Методология научного исследования: учебное пособие / А. Я. Баскаков, Н. В. Туленков – К. : МАУП, 2004. – 216 с.
2. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження: курс лекцій / Н. В. Паніна ; наук. ред. В. І. Паніотто ; НАН України, Ін-т соціології, Вища школа соціології. – 2-ге вид., доп. – К. : [б.в.], 2007. – 320 с.
3. Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности / В. А. Ядов. – М. : «Добросвет», «Книжный дом «Университет», 1998 – 596 с.

Додаткова:

1. Зборовский Г. Е. Прикладная социология : учебное пособие для гуманитарных (несоциологических) специальностей / Г. Е. Зборовский, Е. А. Шуклина. – М. : Гардарики, 2006. – 175 с.
2. Кузьмина О. Г. Социологическое обеспечение рекламы и маркетинга: учебное пособие / О. Г. Кузьмина. – М. : Наука-Спектр: Дашков и К, 2011. – 187 с.

Інформаційні ресурси:

1. Соціологія: підручник [Електронний ресурс] / за ред. В. Г. Городяненка. – К. : Академія, 2008. – Режим доступу: <http://r.donnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/667/3/Социология.pdf>
2. Черниш Н. Й. Соціологія: курс лекцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sociology-lnu.org.ua/resursy.files/Chernysh_Soc_04.pdf

ТЕМА 3

ПРОБЛЕМА, ОБ'ЄКТ ТА ПРЕДМЕТ, МЕТА ТА ЗАВДАННЯ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Короткий зміст теми

Етапи організації та проведення соціологічного дослідження. Розробка програми дослідження. Збір емпіричних даних (польовий етап). Обробка первинної соціологічної інформації. Аналіз та узагальнення отриманої інформації. Загальна структура програми соціологічного дослідження. Складові методологічної частини програми. Формулювання та обґрунтування соціальної проблеми. Класифікація соціальних проблем в залежності від мети дослідження. Класифікація відповідно до масштабу розповсюдження. Види соціальних проблем, що виділяються відповідно до їх носія. Класифікація за часом дії протиріччя. Класифікація за ознакою глибини протиріччя. Визначення об'єкту дослідження. Визначення предмету дослідження. Постановка мети соціологічного дослідження. Визначення завдань соціологічного дослідження відповідно до мети.

Теоретичний матеріал для опрацювання

Будь-яке соціологічне дослідження незалежно від його виду починається з розробки програми, яка включає в себе теоретичне обґрунтування методологічних підходів і методичних прийомів вивчення конкретного соціального явища або процесу.

Програма дослідження – це виклад його теоретико-методологічних передумов (загальної концепції) відповідно до основних цілей роботи і гіпотез дослідження із зазначенням правил процедур, а також логічної послідовності операцій для їх перевірки (За В. Ядовим).

Програма соціологічного дослідження зазвичай містить досить докладний і чіткий виклад ряду питань. Як правило, виділяють дві частини програми: методологічну і методичну, але іноді додають ще й процедурну.

У методологічній частині програми формулюється й обґрунтовується соціальна проблема, визначається об'єкт і предмет вивчення, зазначається мета і завдання дослідження, здійснюється логічний аналіз ключових понять, формулюються гіпотези.

У методичній частині визначаються методи збору первинної соціологічної інформації, наводяться характеристики обстежуваної сукупності, логічна структура інструментарію для збору інформації, логічні схеми її комп'ютерної обробки.

У процедурній частині відображається робочий план дослідження, відбувається складання кошторису та допоміжних документів.

Така структура програми допомагає уникнути помилок в процесі проведення дослідження та аналізу його результатів, тому її потрібно чітко дотримуватись.

Методологічна частина програми соціологічного дослідження починається з обґрунтування актуальності. (Навіщо проводиться соціологічне дослідження? Чому саме зараз? Чим обумовлений інтерес до даної теми? І т.д.)

Далі слідує обґрунтування соціальної проблеми. Соціальною проблемою прийнято називати поставлену самим життям суперечливу ситуацію, що носить масовий характер і зачіпає інтереси тих чи інших соціальних спільнот та інститутів. Для ініціаторів і організаторів соціологічного дослідження соціальна проблема виступає як свого роду стан «знання про не знання» певних сторін, кількісних і якісних змін чи характеристик будь-якого соціального явища або тенденцій соціального процесу.

Об'єктом соціологічного дослідження в широкому сенсі виступає носій тієї чи іншої соціальної проблеми. Як правило об'єктом прикладного (не плутати з теоретичним) дослідження виступає певна соціальна група.

Чітке виділення об'єкту підводить до визначення предмету дослідження. Останній включає в себе ті сторони і властивості об'єкту, які найбільш повно виражають розглянуту проблему (приховане в ній протиріччя) і підлягають вивченню. Часто предметом виступають судження, думки, оцінки, відношення тієї соціальної спільноти, що є об'єктом дослідження щодо проблеми дослідження

Мета прикладних соціологічних досліджень найчастіше, носить суто практичний характер, оскільки такі дослідження покликані дати інформацію для вироблення рекомендацій, підготовки і прийняття управлінських рішень, здатних підвищити ефективність функціонування інституційних структур суспільства. Як правило, мета завжди конкретизується завданнями, які відображають послідовність дій для досягнення результату.

Методичні вказівки

Підготовка до виконання самостійної роботи з даної теми передбачає актуалізацію знань, отриманих на лекційному занятті та опрацювання конспекту. Засвоєння поданого вище теоретичного матеріалу даного навчально-методичного видання також допоможе виконати завдання самостійної роботи. При підготовці до виконання завдання потрібно ознайомитись з рекомендованою літературою, а також самостійно здійснити бібліографічний чи інформаційний пошук.

? **Питання для самоконтролю**

Виконання завдань самостійної роботи вимагає засвоєння теоретичного матеріалу теми, тому спочатку слід перевірити рівень його засвоєння. Для цього потрібно дати відповідь на нижченаведені питання. Якщо не вдалось відповісти на більшість питань – варто ознайомитись з лекційним матеріалом та матеріалом, викладеним у даному виданні ще раз, або спробувати самостійно здійснити пошук необхідної інформації, користуючись списком рекомендованої літератури та інформаційними ресурсами.

1. Які основні етапи соціологічного дослідження Ви пам'ятаєте?
2. Які роботи виконуються на етапі розробки та організації дослідження?
3. Які роботи виконуються на «польовому» етапі дослідження?
4. Які роботи виконуються на етапі первинної обробки даних?
5. Які роботи виконуються на етапі узагальнення і аналізу даних?
6. З яких частин складається програма соціологічного дослідження?
7. З яких елементів складається методологічна частина програми соціологічного дослідження?
8. Як визначається актуальність соціологічного дослідження?
9. Які є три способи формулювання проблеми в прикладному соціологічному дослідженні?
10. Які критерії класифікації проблеми соціологічного дослідження Ви пам'ятаєте?
11. Що таке об'єкт соціологічного дослідження?
12. Що таке предмет соціологічного дослідження?
13. Що таке мета соціологічного дослідження?
14. Що таке завдання соціологічного дослідження?

Завдання першого рівня складності

 Творча робота. Визначте об'єкт і предмет соціологічного дослідження на тему: «Якісна освіта очима студентів» та «Дозвіллеві практики жителів м. Запоріжжя».

Завдання другого рівня складності

 Творча робота. Сформулюйте самостійно та узгодьте з викладачем тему соціологічного дослідження. По темі обґрунтуйте актуальність, проблемну ситуацію, класифікуйте проблему за трьома основними критеріями.

Завдання третього рівня складності

 Творча робота. Сформулюйте самостійно та узгодьте з викладачем тему соціологічного дослідження. По темі обґрунтуйте актуальність, проблемну ситуацію, класифікуйте проблему за трьома основними критеріями. Визначте об'єкт і предмет, мету і завдання соціологічного дослідження.

Література для опрацювання

Основна:

1. Горшков М. К. Прикладная социология: учебное пособие для вузов / М. К. Горшков, Ф. Э. Шереги. – М. : Центр социального прогнозирования, 2003. – 312 с.

2. Добренъков В. И. Методы социологического исследования: учебник для вузов / В. И. Добренъков, А. И. Кравченко. – М. : ИНФРА-М, 2008. – 767 с.

3. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження: курс лекцій / Н. В. Паніна ; наук. ред. В. І. Паніотто ; НАН України, Ін-т соціології, Вища школа соціології. – 2-ге вид., доп. – К. : [б.в.], 2007. – 320 с.

4. Рабочая книга социолога / [В. Г. Андреенков и др. ; редкол.: Г. В. Осипов (отв. ред.) и др.]. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Наука, 1983. – 478 с.

5. Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности / В. А. Ядов. – М. : «Добросвет», «Книжный дом «Университет», 1998 – 596 с.

Додаткова:

1. Гречихин, В. Г. Лекции по методике и технике социологических исследований: учебное пособие / В. Г. Гречихин. – М. : Изд-во МГУ, 1988. – 232 с.

2. Зборовский, Г. Е. Прикладная социология: учебное пособие для гуманитарных (несоциологических) специальностей / Г. Е. Зборовский, Е. А. Шуклина. – М. : Гардарики, 2006. – 175 с.

Інформаційні ресурси:

1. Библиотека социологической литературы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://socioline.ru/lib>

2. Журнал «Социологические исследования» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.isras.ru/socis.html>

3. Журнал «Социология: 4М» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.isras.ru/4M.html>

4. Література до курсу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://soc.hse.ru/socinf/mmci/lit>

ТЕМА 4

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТА ОПЕРАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ

Короткий зміст теми

Логічний аналіз основних понять дослідження. Логічний аналіз понять як вимога глибокого і точного пояснення їх змісту і структури. Визначення співвідношення елементів, властивостей соціального явища, що досліджується. Аналіз основних елементів і властивостей об'єкту як надання розуміння досліднику уяви про реальний стан (статичну, динаміку) соціологічного явища чи процесу, що досліджується. Інтерпретація основних понять дослідження та її значення. Операціоналізація основних понять дослідження як процес виокремлення складових частин досліджуваного явища та встановлення між ними взаємозв'язку. Структурна операціоналізація як процес розчленування основного поняття на складові елементи – головні ознаки предмета дослідження. Факторна операціоналізація як виявлення і аналіз причин, що визначають характер соціального явища чи процесу. Значення операціоналізації для подальшої розробки інструментарію соціологічного дослідження.

Теоретичний матеріал для опрацювання

Логічний аналіз ключових понять, які фігурують дослідженні, передбачає точне, всебічне пояснення їх змісту і структури та з'ясування на цій основі співвідношення тих елементів і властивостей досліджуваного явища, почерговий аналіз яких може дати цілісне уявлення про його стан.

Чим складніше вид планованого дослідження, тим більш розгалуженою виявляється структура логічного аналізу понять. У свою чергу характер аналізу основних понять має безпосередній вплив на логіку побудови всього інструментарію збору первинної соціологічної інформації. Виступаючи в якості семантичної моделі виокремлення складових елементів досліджуваного явища і встановлення між ними взаємозв'язку, логічний аналіз основних понять допомагає згодом правильно пояснити результати соціологічного дослідження.

Логічний аналіз основних понять включає в себе інтерпретацію (логіко-пізнавальне трактування, посилення на словники, генезис, підручники і т.д.) та операціоналізацію, що продовжує і деталізує інтерпретацію основних понять.

Інтерпретація основних понять виключно важливий етап програмування дослідження, оскільки він показує методологічні орієнтири самого дослідника і вказує на ті аспекти теми і проблеми, що цікавлять соціолога. Помилкова, не адекватна об'єктивній реальності інтерпретація може порушити логіку всього дослідження, відвести в бік від його справжньої мети. Більш того, допущена тут помилка позначиться надалі на інструментарії збору первинної інформації. В результаті дослідник отримає соціологічні дані про такі сторони проблеми, які він не збирався вивчати, або які мають для нього другорядне значення.

Операціоналізація пов'язана з переформулюванням теоретичних абстрактних понять в конкретні емпіричні, тобто виходом на аспекти, безпосередньо спостережувані в рамках соціальної взаємодії.

Операціоналізація полягає в розчленуванні раніше виділених складових основного поняття на елементи (семантично – на однозначно зрозумілі поняття або терміни) – такі фрагменти соціальної реальності, які доступні обліку та реєстрації за допомогою соціологічного інструментарію.

Процедура операціоналізації дозволяє спочатку вихідні поняття розкласти на ознаки, а ознаки на індикатори, що дає змогу в подальшому створити інструментарій для збору соціологічної інформації.

Ще однією важливою функцією операціоналізації в соціологічному дослідженні є представлення проблеми яка вивчається у вигляді «дерева цілей» (застосовується в прогнозуванні, плануванні та обґрунтуванні управлінських рішень), що дозволяє її системний аналіз та може вказувати на основні напрямки і можливості формулювання гіпотез.

Методичні вказівки

Підготовка до виконання самостійної роботи з даної теми передбачає актуалізацію знань, отриманих на лекційному занятті та опрацювання конспекту. Засвоєння поданого вище теоретичного матеріалу даного навчально-методичного видання також допоможе виконати завдання самостійної роботи. При підготовці до виконання завдання потрібно ознайомитись з рекомендованою літературою, а також самостійно здійснити бібліографічний чи інформаційний пошук.

? Питання для самоконтролю

Виконання завдань самостійної роботи вимагає засвоєння теоретичного матеріалу теми, тому спочатку слід перевірити рівень його засвоєння. Для цього потрібно дати відповідь на нижченаведені питання. Якщо не вдалось відповісти на більшість питань – варто ознайомитись з лекційним матеріалом та матеріалом, викладеним у даному виданні ще раз, або спробувати самостійно здійснити пошук необхідної інформації, користуючись списком рекомендованої літератури та інформаційними ресурсами.

1. Що таке логічний аналіз основних понять дослідження?
2. З яких етапів складається логічний аналіз основних понять дослідження?
3. Навіщо потрібна інтерпретація основних понять дослідження?
4. Що таке операціоналізація основних понять дослідження?
5. Що таке ознака в операціоналізації?
6. Що таке індикатор в операціоналізації?
7. Що таке структурна операціоналізація понять в соціологічному дослідженні?
8. Що таке факторна операціоналізація понять в соціологічному дослідженні?

9. Якими є основні функції операціоналізації в програмуванні соціологічного дослідження?
10. Які комп'ютерні програми можуть використовуватись для візуалізації операціоналізації соціологічного дослідження?

Завдання першого рівня складності

 Творча робота. За темою «Якісна освіта очима студентів» або «Дозвіллієві практики жителів м. Запоріжжя» здійсніть інтерпретацію основних понять та здійсніть операціоналізацію однієї з них.

Завдання другого рівня складності

 Творча робота. За сформульованою самостійно та узгодженою з викладачем темою соціологічного дослідження здійсніть інтерпретацію основних понять та розгорнуту операціоналізацію, представлену у вигляді «дерева цілей».

Завдання третього рівня складності

 Творча робота. За сформульованою самостійно та узгодженою з викладачем темою соціологічного дослідження здійсніть інтерпретацію основних понять та розгорнуту операціоналізацію, представлену у вигляді «дерева цілей» (використовуючи програму MindJetMindManager).

Література для опрацювання

Основна:

1. Горшков М.К. Прикладная социология: учебное пособие для вузов / М.К. Горшков, Ф.Э. Шереги. – М. : Центр социального прогнозирования , 2003. – 312 с.
2. Добренъков В. И. Методы социологического исследования: учебник для вузов / В. И. Добренъков, А. И. Кравченко. – М. : ИНФРА-М, 2008. – 767 с.
3. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження: курс лекцій / Н. В. Паніна ; наук. ред. В. І. Паніотто ; НАН України, Ін-т соціології, Вища школа соціології. – 2-ге вид., доп. – К. : [б.в.], 2007. – 320 с.
4. Рабочая книга социолога / [В. Г. Андреенков и др. ; редкол.: Г. В. Осипов (отв. ред.) и др.]. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Наука, 1983. – 478 с.
5. Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности / В. А. Ядов. – М. : «Добросвет», «Книжный дом «Университет», 1998 – 596 с.

Додаткова:

1. Гречихин В. Г. Лекции по методике и технике социологических исследований: учебное пособие / В. Г. Гречихин. – М. : Изд-во МГУ, 1988. – 232 с.
2. Зборовский Г. Е. Прикладная социология: учебное пособие для гуманитарных (несоциологических) специальностей / Г. Е. Зборовский, Е. А. Шуклина. – М. : Гардарики, 2006. – 175 с.

Інформаційні ресурси:

1. Библиотека социологической литературы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://socioline.ru/lib>
2. Журнал «Социологические исследования» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.isras.ru/socis.html>
3. Журнал «Социология: 4М» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.isras.ru/4M.html>
4. Література до курсу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://soc.hse.ru/socinf/mmci/lit>
5. Соціологія: підручник [Електронний ресурс] / за ред. В. Г. Городяненка. – К. : Академія, 2008. – Режим доступу: <http://r.donnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/667/3/Соціологія.pdf>
6. Соціологія: теорія, методи, маркетинг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://i-soc.com.ua/journal/content.php>
7. Черниш Н. Й. Соціологія: курс лекцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sociology-lnu.org.ua/resursy.files/Chernysh_Soc_04.pdf

ТЕМА 5 ГІПОТЕЗИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Короткий зміст теми

Визначення поняття «гіпотеза». Значення гіпотез в наукових дослідженнях. Види гіпотез. Описові гіпотези як уявлення про структурні і функціональні зв'язки досліджуваного об'єкту. Пояснювальні гіпотези як такі, що представляють собою уявлення про причинно-наслідкові зв'язки, що існують у досліджуваному об'єкті і вимагають експериментальної перевірки. Класифікація гіпотез в соціологічному дослідженні за різними критеріями. Класифікація гіпотез, виходячи із завдань дослідження: основні та неосновні гіпотези. За ступенем узагальненості: вихідні гіпотези та гіпотези – наслідки. За порядком висунення: первинні та вторинні гіпотези. Формулювання гіпотез в соціологічному дослідженні. Вимоги до гіпотез в соціологічному дослідженні. Підтвердження та спростування гіпотез.

Теоретичний матеріал для опрацювання

Під гіпотезою соціологічного дослідження розуміється науково обґрунтоване припущення про наявність (або відсутність) зв'язку між двома і більше змінними. Іноді гіпотеза включає в себе також вказівку на характер зв'язку між ними.

Висунута гіпотеза повинна бути логічно узгоджена з проблемою і метою дослідження. Гіпотезу слід формулювати в поняттях, які отримали попереднє уточнення та інтерпретацію в програмі дослідження. Розробляючи гіпотезу, слід одночасно подбати і про те, як по ній зібрати матеріал і його обробити.

На стадії формулювання гіпотез соціолог критично осмислює отриману ним інформацію і висуває обґрунтовані припущення про властивості, структуру і функціонування об'єкту дослідження.

В емпіричному дослідженні гіпотези повинні бути сформульовані в конкретних емпірично вимірюваних поняттях-індикаторах.

Особливість гіпотез в прикладному соціологічному дослідженні полягає в застосуванні при формулюванні та написанні тексту гіпотези своєрідної формули: «якщо ..., то ...».

Існує кілька основних вимог, яким повинна задовольняти хороша гіпотеза. По-перше, гіпотеза має представляти собою емпіричні твердження, тобто вони виражаються сформульованими припущеннями про взаємозв'язки, які існують в реальному світі, а не твердженнями про те, що повинно бути істинним, або про те, у що вірить дослідник.

Друга характеристика гіпотези – це її загальність (широке застосування). Вона повинна пояснювати скоріше найбільш загальні прояви феномена, ніж якісь конкретні окремі його прояви.

Третя характеристика гіпотези полягає в тому, що вона повинна бути правдоподібною, тобто повинна існувати якась логічна і заснована на досвіді багатьох людей причина, що змушує думати, що вона підтвердиться. Взагалі

прагнення до формулювання правдоподібних гіпотез – одна з причин, за якими дослідник не може обійтися в своєму дослідницькому проекті без огляду літератури. Огляди літератури можуть ознайомити дослідника, як із загальними теоріями, так і з окремими специфічними гіпотезами, які висували інші автори. В обох випадках читання літератури по предмету дослідження підвищить шанси на те, що гіпотеза буде підтверджена.

Нарешті, основна вимога до формулювання гіпотези полягає в тому, щоб вона могла бути перевірена емпірично. Це означає, що поняття, що входять до складу гіпотези, повинні бути пов'язані з явищами, доступними спостереженню, вимірюванню, реєстрації та аналізу. Такий зв'язок забезпечується емпіричною інтерпретацією теоретичних понять (операціоналізацією), такими визначеннями, які вказували б на вчинки людей, результати їх діяльності, думки, знання, оцінки, щодо певних подій чи предметів об'єктивної реальності).

При розробці системи гіпотез конкретного дослідження доцільно прагнути того, щоб ця система була пов'язана з якою-небудь теорією середнього рівня, або витікала з неї.

Методичні вказівки

Підготовка до виконання самостійної роботи з даної теми передбачає актуалізацію знань, отриманих на лекційному занятті та опрацювання конспекту. Засвоєння поданого вище теоретичного матеріалу даного навчально-методичного видання також допоможе виконати завдання самостійної роботи. При підготовці до виконання завдання потрібно ознайомитись з рекомендованою літературою, а також самостійно здійснити бібліографічний чи інформаційний пошук.

? **Питання для самоконтролю**

Виконання завдань самостійної роботи вимагає засвоєння теоретичного матеріалу теми, тому спочатку слід перевірити рівень його засвоєння. Для цього потрібно дати відповідь на нижченаведені питання. Якщо не вдалось відповісти на більшість питань – варто ознайомитись з лекційним матеріалом та матеріалом, викладеним у даному виданні ще раз, або спробувати самостійно здійснити пошук необхідної інформації, користуючись списком рекомендованої літератури та інформаційними ресурсами.

1. Що таке гіпотеза в науковому дослідженні?
2. Яку роль виконують гіпотези в науковому дослідженні?
3. Які види гіпотез Ви пам'ятаєте?
4. Які критерії класифікації гіпотез Ви пам'ятаєте?
5. Якими є особливості формулювання гіпотези в прикладному соціологічному дослідженні?
6. Що є основою для формування гіпотез в соціологічному дослідженні?

7. Які є вимоги до гіпотез в прикладному соціологічному дослідженні?

Завдання першого рівня складності

 Творча робота. За темою «Якісна освіта очима студентів» або «Дозвіллеві практики жителів м. Запоріжжя» розробіть основну і додаткову гіпотези.

Завдання другого рівня складності

 Творча робота. До сформульованої самостійно та узгодженої з викладачем теми соціологічного дослідження, використовуючи операціоналізацію, розробіть наступні види гіпотез:

11. Нульову і альтернативну.
12. Основну і додаткову.

Завдання третього рівня складності

 Творча робота. До сформульованої самостійно та узгодженої з викладачем теми соціологічного дослідження, використовуючи операціоналізацію, розробіть наступні види гіпотез:

1. Нульову і альтернативну.
2. Кореляційну.
3. Функціональну пряму.
4. Функціональну обернену.
5. Основну і додаткову.

Література для опрацювання

Основна:

1. Горшков М. К. Прикладная социология: учебное пособие для вузов / М. К. Горшков, Ф. Э. Шереги. – М. : Центр социального прогнозирования, 2003. – 312 с.
2. Добренёв В. И. Методы социологического исследования: учебник для вузов / В. И. Добренёв, А. И. Кравченко. – М. : ИНФРА-М, 2008. – 767 с.
3. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження: курс лекцій / Н. В. Паніна ; наук. ред. В. І. Паніотто ; НАН України, Ін-т соціології, Вища школа соціології. – 2-ге вид., доп. – К. : [б.в.], 2007. – 320 с.
4. Рабочая книга социолога / [В. Г. Андреевков и др. ; редкол.: Г. В. Осипов (отв. ред.) и др.]. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Наука, 1983. – 478 с.
5. Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности / В. А. Ядов. – М. : «Добросвет», «Книжный дом «Университет», 1998 – 596 с.

Додаткова:

1. Гречихин В. Г. Лекции по методике и технике социологических исследований: учебное пособие / В. Г. Гречихин. – М. : Изд-во МГУ, 1988. – 232 с.

2. Зборовский Г. Е. Прикладная социология: учебное пособие для гуманитарных (несоциологических) специальностей / Г. Е. Зборовский, Е. А. Шуклина. – М. : Гардарики, 2006. – 175 с.

Інформаційні ресурси:

1. Библиотека социологической литературы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://socioline.ru/lib>

2. Журнал «Социологические исследования» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.isras.ru/socis.html>

3. Журнал «Социология: 4М» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.isras.ru/4M.html>

4. Литература до курсу [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://soc.hse.ru/socinf/mmci/lit>

5. Соціологія: підручник [Електронний ресурс] / за ред. В. Г. Городяненка. – К. : Академія, 2008. – Режим доступу: <http://r.donnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/667/3/Соціологія.pdf>

6. Соціологія: теорія, методи, маркетинг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://i-soc.com.ua/journal/content.php>

7. Черниш Н. Й. Соціологія: курс лекцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sociology-lnu.org.ua/resursy.files/Chernysh_Soc_04.pdf

ТЕМА 6

ПРОГРАМНІ ВИМОГИ ДО ВИБІРКОВОЇ СУКУПНОСТІ

Короткий зміст теми

Логіка вибіркового методу дослідження. Поняття генеральної та вибіркової сукупності. Генеральна сукупність як об'єкт дослідження, на який розповсюджуються висновки соціологічного аналізу. Види генеральних сукупностей: конкретні і гіпотетичні, однорідні і неоднорідні. Вибіркова сукупність як певне число елементів генеральної сукупності, відібраних за суворо заданим правилом. Одиниці аналізу як елементи вибіркової сукупності (респонденти, документи, що аналізуються і т. п.), які підлягають вивченню. Поняття репрезентативності вибіркової сукупності. Види та методи формування вибіркової сукупності. Багатоступеневі вибірки. Визначення об'єму вибіркової сукупності та забезпечення її репрезентативності. Методи оцінки репрезентативності. Поняття граничної похибки вибірки та надійності інтервалу. Обсяг вибіркової сукупності.

Теоретичний матеріал для опрацювання

Об'єктом соціологічних досліджень зазвичай є різні соціальні спільноти. Якщо вивчаються всі індивіди даної сукупності, то говорять про суцільне дослідження, якщо ж тільки частина, то про вибіркоче. Як правило, соціологічні дослідження носять вибірковий характер.

Це пов'язано, перш за все, з тим, що економічні і тимчасові обмеження не дозволяють провести суцільне дослідження. Але навіть в тих випадках, коли суцільне дослідження практично може бути здійснено, часто рентабельніше проводити вибіркоче. Його економічність дозволяє збільшити витрати на вдосконалення інструменту дослідження і компенсувати тим самим падіння надійності за рахунок того, що дослідження не суцільне, а – вибіркоче.

Всі члени групи (популяції), що цікавлять дослідника складають генеральну сукупність. У переважній більшості випадків соціолог використовує той чи інший спосіб виділення з великої сукупності явищ і об'єктів вивчення деяку їх частину, в надії, що в цій вибіркової сукупності можуть бути виявлені властивості об'єкту дослідження в цілому.

Вибірка – це підмножина заданої сукупності (популяції), що дозволяє робити більш-менш точні висновки щодо сукупності в цілому. Вибіркові дослідження проводяться, перш за все, з практичних міркувань, так як вибірка економить сили і ресурси дослідників.

Вимоги репрезентативності вибірки означають, що по виділеним параметрам (критеріям) склад обстежуваних повинен наближатися до відповідних пропорцій у генеральній сукупності. Тим часом репрезентативну вибірку з усіх важливих для проблематики дослідження параметрів забезпечити неможливо, і тому слід гарантувати репрезентацію по основним 3-4 напрямкам аналізу даних.

Перш за все, слід усвідомити, які з наявних відомостей про характеристики генеральної сукупності істотні для цілей дослідження. У багатьох випадках це статево-віковий і соціально-професійний склад обстежуваних, їх просторова локалізація.

Міра подібності вибіркової моделі структурі генеральної сукупності оцінюється похибкою вибірки, а межі допустимої похибки залежать від мети і завдань дослідження. Похибка вибірки – це відхилення середніх характеристик вибіркової сукупності від середніх характеристик генеральної сукупності. На практиці вона визначається шляхом порівняння відомих характеристик генеральної сукупності з вибірковими середніми.

Чисельність (обсяг) вибірки залежить від рівня однорідності або різнорідності досліджуваних об'єктів. Чим більш вони однорідні, тим менша чисельність може забезпечити статистично достовірні висновки.

Всі вибірки діляться на два великі класи: випадкові (ймовірнісні) і не випадкові (цільові).

Випадкова вибірка забезпечує всім елементам генеральної сукупності рівність шансів потрапити до вибірки. Реалізація цього виду вибірки передбачає наявність списків (карток) і нумерацію всіх елементів генеральної сукупності.

У не випадкових (цільових) вибірках принцип рівності шансів не дотримується.

Існує кілька типів ймовірнісної вибірки, що розрізняються характером вибіркової процедури. Найбільш поширені: проста випадкова, систематична, стратифікована, кластерна і багатоступенева.

Серед не випадкових цілеспрямованих вибірок в сучасній соціологічній практиці квотна застосовується найчастіше. Для формування квотної вибірки потрібно знати параметри генеральної сукупності. При такому типі вибірки респонденти обираються цілеспрямовано, з дотриманням параметрів квот.

Методичні вказівки

Підготовка до виконання самостійної роботи з даної теми передбачає актуалізацію знань, отриманих на лекційному занятті та опрацювання конспекту. Засвоєння поданого вище теоретичного матеріалу даного навчально-методичного видання також допоможе виконати завдання самостійної роботи. При підготовці до виконання завдання потрібно ознайомитись з рекомендованою літературою, а також самостійно здійснити бібліографічний чи інформаційний пошук.

? **Питання для самоконтролю**

Виконання завдань самостійної роботи вимагає засвоєння теоретичного матеріалу теми, тому спочатку слід перевірити рівень його засвоєння. Для цього потрібно дати відповідь на нижченаведені питання. Якщо не вдалось відповісти на більшість питань – варто ознайомитись з лекційним матеріалом та

матеріалом, викладеним у даному виданні ще раз, або спробувати самостійно здійснити пошук необхідної інформації, користуючись списком рекомендованої літератури та інформаційними ресурсами.

3. Що таке вибірковий метод в соціології?
4. Які причини (підстави) застосування вибіркового методу в соціологічному дослідженні Ви пам'ятаєте?
5. Що таке генеральна сукупність?
6. Що таке вибіркова сукупність?
7. Що таке репрезентативність вибірки?
8. Що таке похибка вибірки?
9. Що таке ймовірнісна вибірка?
10. Що таке цільова вибірка?
11. Які види ймовірнісних вибірок Ви пам'ятаєте?
12. Які види цільових вибірок Ви пам'ятаєте?
13. Від чого залежить обсяг вибіркової сукупності?

Завдання першого рівня складності

 Порівняльна таблиця. Створіть таблицю в якій порівняйте переваги та недоліки ймовірнісних і цільових вибірок.

Завдання другого рівня складності

 Схема. Створіть схему в якій вкажіть типи ймовірнісних вибірок та охарактеризуйте їх сутнісні характеристики та призначення.

Завдання третього рівня складності

 Творча робота. Сформулюйте та обґрунтуйте критерії формування квотної вибірки для опитування студентів університету.

Література для опрацювання

Основна:

1. Горшков М. К. Прикладная социология: учебное пособие для вузов / М. К. Горшков, Ф. Э. Шереги. – М. : Центр социального прогнозирования, 2003. – 312 с.
2. Добренёв В. И. Методы социологического исследования: учебник для вузов / В. И. Добренёв, А. И. Кравченко. – М. : ИНФРА-М, 2008. – 767 с.
3. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження: курс лекцій / Н. В. Паніна ; наук. ред. В. І. Паніотто ; НАН України, Ін-т соціології, Вища школа соціології. – 2-ге вид., доп. – К. : [б.в.], 2007. – 320 с.

4. Рабочая книга социолога / [В. Г. Андреенков и др. ; редкол.: Г. В. Осипов (отв. ред.) и др.]. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Наука, 1983. – 478 с.

5. Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности / В. А. Ядов. – М. : «Добросвет», «Книжный дом «Университет», 1998 – 596 с.

Додаткова:

1. Гречихин В. Г. Лекции по методике и технике социологических исследований: учебное пособие / В. Г. Гречихин. – М. : Изд-во МГУ, 1988. – 232 с.

2. Зборовский Г. Е. Прикладная социология: учебное пособие для гуманитарных (несоциологических) специальностей / Г. Е. Зборовский, Е. А. Шуклина. – М. : Гардарики, 2006. – 175 с.

Інформаційні ресурси:

1. Библиотека социологической литературы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://socioline.ru/lib>

2. Журнал «Социологические исследования» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.isras.ru/socis.html>

3. Журнал «Социология: 4М» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.isras.ru/4M.html>

4. Литература до курсу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://soc.hse.ru/socinf/mmci/lit>

5. Черниш Н. Й. Соціологія: курс лекцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sociology-lnu.org.ua/resursy.files/Chernysh_Soc_04.pdf

ТЕМА 7

ВИЗНАЧЕННЯ МЕТОДУ ЗБОРУ ПЕРВИННОЇ СОЦІОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ. ПОБУДОВА ЛОГІЧНИХ СХЕМ ОБРОБКИ ІНФОРМАЦІЇ

Короткий зміст теми

Основні методи збору первинної соціологічної інформації. Кількісні та якісні методи збору первинної соціологічної інформації. Опитування та його різновиди. Анкетне опитування. Поштове, пресове, електронне опитування. Експрес-опитування. Інтерв'ю в соціологічному дослідженні. Загальна характеристика інтерв'ю. Види інтерв'ю (вільне, формалізоване (стандартизоване), фокусоване). Спостереження як можливість для безпосереднього сприйняття поведінки людей у конкретних умовах, опису взаємодії усіх учасників. Спостереження включене та невключене, відкрите та інкогніто, лабораторне та польове. Аналіз документів. Контент-аналіз як строго формалізований метод аналізу великих масивів однорідних документів. Експеримент. Специфіка експерименту в соціології. Логіка експериментального аналізу. Етичні норми при проведенні соціального експерименту.

Теоретичний матеріал для опрацювання

Головною особливістю будь-якого соціологічного дослідження є використання специфічних методів збору інформації, що дозволяють проводити якісний аналіз досліджуваних соціальних проблем. Існує чотири основні методи емпіричного соціологічного дослідження: аналіз документів, спостереження, опитування і соціальний експеримент, кожен з яких має різновиди.

Спостереження – це метод збору первинних емпіричних даних, який полягає в систематичному сприйнятті і реєстрації значущих з точки зору цілей і завдань дослідження соціальних процесів, явищ, ситуацій, фактів, що піддаються контролю і перевірці.

Головна перевага цього методу полягає в тому, що він дає можливість вловити деталі досліджуваного явища, його багатогранність. Гнучкість методу – ще одна якість, що має важливе значення при вивченні соціальних явищ. І, нарешті – дешевизна методу.

Серед недоліків, перш за все, слід відзначити якісний (не кількісний) характер висновків, які, в основному, можна отримати в результаті спостереження. Також даний метод не може бути застосований для спостереження великих сукупностей.

Аналіз документів – це сукупність методичних прийомів, що застосовуються для виявлення в документальних джерелах соціологічної інформації, необхідної для вирішення дослідницьких завдань.

Істотним обмеженням, пов'язаним з використанням традиційних методів аналізу таких документів, як газети і т.п. джерела, є можливість, суб'єктивних впливів на результати аналізу, тобто впливу установок дослідника, його інтересів, сформованих стереотипних уявлень про предмет аналізу. Ці впливи

можуть не усвідомлюватись, а чітких критеріїв для виявлення подібних впливів при традиційному аналізі не існує. Даний недолік долається методиками формалізованого аналізу (контент-аналіз), які засновані на статистичному розрахунку різних об'єктивних характеристик тексту. Наприклад, частота публікацій у газеті матеріалів з певної теми, число рядків, що відводяться редакцією окремим темам, рубриками, авторам, частота згадувань проблем, термінів, імен, географічних назв і т.п.

Найбільш поширеним методом соціологічного дослідження є опитування. Воно використовується при вивченні стану і рівня розвитку громадської думки та свідомості, соціально-психологічних параметрів і показників і т.д. З його допомогою можна також отримувати інформацію про потреби, інтереси, мотивації, настрої, цінності і переконання людей.

Існують дві основні форми опитування: інтерв'ю і анкетування. Вибір виду опитування визначається цілями дослідження, його організаційно-економічними можливостями, а також вимогами до достовірності і надійності зібраної інформації. При анкетуванні опитуваний самостійно сприймає текст опитувального листа і сам його заповнює. У разі інтерв'ювання в ролі посередника між текстом опитувальника і респондентом виступає інтерв'юер, який представляє авторів дослідження і реалізує цілі дослідження в ситуації опитування.

Основні види анкетування: За кількістю опитуваних розрізняють: групове та індивідуальне анкетування. За способом розповсюдження анкет розрізняють: роздаткову анкету; поштову (розсилається поштою) і пресову (публікується в газеті чи журналі). Різні поєднання названих ознак можуть утворювати різновиди анкетного опитування.

У випадку інтерв'ю, залучення інтерв'юерів збільшує витрати часу і коштів на їх навчання, відбір, контроль якості їх роботи. Однак добре навчений інтерв'юер забезпечує точність реалізації процедури відбору респондентів для опитування, може створити сприятливу ситуацію опитування, здатний також адаптувати текст анкети до індивідуальних психологічних особливостей опитуваного: зняти психологічні бар'єри або упередженість, що викликають небажання брати участь в опитуванні і т.д. Вплив інтерв'юера на якість одержуваних даних значно вище, ніж анкетера. Тому при використанні інтерв'ю особлива увага приділяється вивченню впливу (ефекту) інтерв'юера, який може бути як позитивним, так і негативним залежно від підготовки, інтерв'юерів і перевірки якості їх роботи.

Експеримент – це метод збору і аналізу емпіричних даних, спрямований на перевірку гіпотез щодо причинних зв'язків між явищами. Зазвичай ця перевірка проводиться шляхом втручання експериментатора в природний хід подій.

Соціальний експеримент виконує дві основні функції: досягнення ефекту в практично-перетворювальній діяльності та перевірки наукової гіпотези.

В останньому випадку процедура експериментування цілком зосереджена на пізнавальному результаті. Експеримент виступає в якості надійного способу

перевірки пояснювальної гіпотези. У першому ж випадку експеримент націлений на отримання практичного ефекту управління деякими процесами.

Методичні вказівки

Підготовка до виконання самостійної роботи з даної теми передбачає актуалізацію знань, отриманих на лекційному занятті та опрацювання конспекту. Засвоєння поданого вище теоретичного матеріалу даного навчально-методичного видання також допоможе виконати завдання самостійної роботи. При підготовці до виконання завдання потрібно ознайомитись з рекомендованою літературою, а також самостійно здійснити бібліографічний чи інформаційний пошук.

? **Питання для самоконтролю**

Виконання завдань самостійної роботи вимагає засвоєння теоретичного матеріалу теми, тому спочатку слід перевірити рівень його засвоєння. Для цього потрібно дати відповідь на нижченаведені питання. Якщо не вдалось відповісти на більшість питань – варто ознайомитись з лекційним матеріалом та матеріалом, викладеним у даному виданні ще раз, або спробувати самостійно здійснити пошук необхідної інформації, користуючись списком рекомендованої літератури та інформаційними ресурсами.

1. Які методи збору соціологічної інформації Ви пам'ятаєте?
2. Що таке опитування?
3. Що таке анкетування?
4. Що таке інтерв'ювання?
5. Що таке спостереження?
6. В чому різниця між включеним і не включеним спостереженням?
7. Який інструментарій може застосовуватись соціологом для збору інформації методом спостереження?
8. Що таке аналіз документів в соціології?
9. Що таке традиційний аналіз документів в соціології?
10. Що таке контент-аналіз?
11. Що таке експеримент в соціології?

Завдання першого рівня складності

 Творча робота. Визначте явища чи ситуації не доступні для вивчення за допомогою такого методу збору соціологічної інформації як спостереження.

Завдання другого рівня складності

 Порівняльна таблиця. Створіть таблицю в якій порівняйте переваги та недоліки різновидів методу опитування чи аналізу документів.

Завдання третього рівня складності

 Порівняльна таблиця. Створіть таблицю в якій порівняйте переваги та недоліки методів збору соціологічної інформації.

Література для опрацювання

Основна:

1. Баскаков А. Я. Методология научного исследования: учебное пособие / А. Я. Баскаков, Н. В. Туленков – К. : МАУП, 2004. – 216 с.
2. Горшков М. К. Прикладная социология: учебное пособие для вузов / М. К. Горшков, Ф. Э. Шереги. – М. : Центр социального прогнозирования, 2003. – 312 с.
3. Девятко И. Ф. Методы социологического исследования: учебное пособие для вузов / И. Ф. Девятко. – М. : Книжный дом «Университет», 2006. – 296 с.
4. Добренъков В. И. Методы социологического исследования: учебник для вузов / В. И. Добренъков, А. И. Кравченко. – М. : ИНФРА-М, 2008. – 767 с.
5. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження: курс лекцій / Н. В. Паніна ; наук. ред. В. І. Паніотто ; НАН України, Ін-т соціології, Вища школа соціології. – 2-ге вид., доп. – К. : [б.в.], 2007. – 320 с.
6. Рабочая книга социолога / [В. Г. Андреенков и др. ; редкол.: Г. В. Осипов (отв. ред.) и др.]. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Наука, 1983. – 478 с.
7. Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности / В. А. Ядов. – М. : «Добросвет», «Книжный дом «Университет», 1998 – 596 с.

Додаткова:

1. Аbruков В. С. Количественные и качественные методы: соединяем и властвуем! / В.С. Аbruков, Я. Г. Николаева // Социологические исследования. – 2010. – № 1. – С. 142-145
2. Ватолина Ю. В. Метод наблюдения в социологии: на основе опыта Вальтера Бенъямина / Ю. В. Ватолина. – СПб. : Изд-во СПб. ун-та, 2006. – 141 с.
3. Лукина М. М. Технология интервью: учебное пособие для вузов / М. М. Лукина. – 2-е изд., доп. – М. : Аспект Пресс, 2008. – 192 с.

Інформаційні ресурси:

3. Соціологія: підручник [Електронний ресурс] / за ред. В. Г. Городяненка. – К. : Академія, 2008. – Режим доступу: <http://r.donnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/667/3/Социология.pdf>
4. Черниш Н. Й. Соціологія: курс лекцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sociology-lnu.org.ua/resursy.files/Chernysh_Soc_04.pdf

ТЕМА 8

ВИМІРЮВАННЯ ТА КВАНТИФІКАЦІЯ В СОЦІОЛОГІЧНОМУ ДОСЛІДЖЕННІ

Короткий зміст теми

Поняття вимірювання та шкалування в соціології. Вимірювання як процедура, за допомогою якої якісні ознаки соціального явища чи об'єкту, що вивчається, порівнюють з певним еталоном і отримують числовий вираз у певному масштабі. Шкала як система індикаторів конкретно-емпіричного вияву соціальних ознак і кількісних індексів, за допомогою яких досягається перетворення цих ознак на числові показники. Квантифікація як кількісне вираження, вимір якісних ознак. Чутливість шкали як здатність її виявляти ставлення респондента до різних аспектів досліджуваного соціального явища з відповідною мірою диференціації. Рівні вимірювання та види шкал. Номінальна шкала. Порядкова шкала. Інтервальна шкала. Пропорційна шкала. Особливі різновиди шкал (Богардуса, Терстоуна, Лайкерта, Гуттмана, Осгуда). Багатовимірне шкалування та вимірювання.

Теоретичний матеріал для опрацювання

Вимірюванням (в широкому сенсі) в соціологічній науці можна назвати будь-яке соціологічне дослідження, так як його завданням є відбір, вивчення, представлення соціальних фактів, явищ, процесів, їх найбільш точний опис з використанням математичного апарату.

Соціологічне дослідження як вимірювання в широкому сенсі – це збір нових фактів і їх інтерпретація в термінах обраної або побудованої відповідно до поставлених завдань теоретичної моделі за допомогою методів, адекватних операційним визначенням властивостей конструктів, що лежать в основі цієї моделі.

Вимірювання іноді називають квантифікацією – це кількісне представлення інформації про властивості об'єкту, тобто отримання чисел, що характеризують соціальний процес, соціальне явище або соціальну систему. В кінцевому рахунку, квантифікація означає вибір показників для дослідження та оцінки соціальних явищ. Це досягається шляхом простих підрахунків первинних показників або використання різних процедур вимірювання. Вимірювання означає, яким чином, за допомогою яких засобів і в якій формі соціолог може отримати необхідну інформацію.

Шкалування – це пошук відповідного вимірювального інструменту властивостей об'єкту (типу шкали). Дана процедура включає в себе всю сукупність правил, методів, технологічних прийомів, що дозволяють будувати шкали різного типу, змінювати їх.

Шкала – певна система показників, що присвоюється об'єкту, тобто це змінна з варіантами відповідей. Показники в шкалах називають шкальними значеннями або сукупністю шкальних значень. Сукупність шкальних значень в

загальному вигляді являє собою певну модель соціальної реальності і утворює одновимірний континуум.

Континуум – це протяжність досліджуваної властивості об'єкту із зазначенням її крайніх значень. Термін континуум означає безперервність. Він може бути представлений у вигляді безперервної лінії (осі), на якій розміщені об'єкти вимірювання з зазначеними (приписаними) їм числами.

За своїм змістом і призначенням виділяють в основному такі типи шкал: 1. номінальна, 2. порядкова (рангова), 3. інтервальна (метрична).

Номінальна шкала – шкала найменувань. Даний вид шкали відображає прямі властивості об'єкту: стать, вік, національність, освіту, рід занять, місце проживання, і т.д. Така шкала нічого не вимірює, а тільки вказує певні властивості об'єкту. Також за допомогою номінальної шкали можна зафіксувати думку респондента про що-небудь, його мотиви, ціннісні орієнтації і т. д.

Порядкова (рангова) шкала – це повністю впорядкована шкала, в якій значення змінних подані в певній послідовності, частіше від більш важливого значення до менш важливого, в яких виражається ставлення респондента до будь-кого, будь-чого. За допомогою такої шкали може вимірюватись інтенсивність оцінок респондентом будь-яких властивостей, суджень, подій, тобто в ній буде відображено наростання або падіння кількісної сторони відчуття.

Метрична шкала завжди має одиницю вимірювання, якою міряється відстань між позиціями. Прикладами метричної шкали є дані за віком (одиниця виміру – рік); по доходу (одиниця виміру – грошова одиниця) і т.д.

Методичні вказівки

Підготовка до виконання самостійної роботи з даної теми передбачає актуалізацію знань, отриманих на лекційному занятті та опрацювання конспекту. Засвоєння поданого вище теоретичного матеріалу даного навчально-методичного видання також допоможе виконати завдання самостійної роботи. При підготовці до виконання завдання потрібно ознайомитись з рекомендованою літературою, а також самостійно здійснити бібліографічний чи інформаційний пошук.

? Питання для самоконтролю

Виконання завдань самостійної роботи вимагає засвоєння теоретичного матеріалу теми, тому спочатку слід перевірити рівень його засвоєння. Для цього потрібно дати відповідь на нижченаведені питання. Якщо не вдалось відповісти на більшість питань – варто ознайомитись з лекційним матеріалом та матеріалом, викладеним у даному виданні ще раз, або спробувати самостійно здійснити пошук необхідної інформації, користуючись списком рекомендованої літератури та інформаційними ресурсами.

1. Що таке вимірювання (квантифікація) в соціології?
2. Що таке шкалування в соціології?
3. Що таке шкала в соціології?
4. Що таке чутливість шкали?
5. Що таке валідність шкали?
6. Що таке надійність шкали?
7. Що таке номінальна шкала?
8. Що таке порядкова шкала?
9. Що таке інтервальна шкала?

Завдання першого рівня складності

Творча робота.

1. За темою «Якісна освіта очима студентів» або «Дозвілліві практики жителів м. Запоріжжя» розробіть номінальну, порядкову та інтервальну (метричну) шкали.
2. Проаналізуйте для яких досліджень доцільно використовувати семантичний диференціал Осгуда. Відповідь обґрунтуйте.

Завдання другого рівня складності

Творча робота.

1. Проаналізуйте в яких випадках доцільно використовувати шкалу Богардуса та які існують обмеження щодо її використання. Відповідь обґрунтуйте.
2. До сформульованої самостійно та узгодженої з викладачем теми соціологічного дослідження, використовуючи операціоналізацію, розробіть такі види шкал:
 1. Інтервальну (метричну) з рівними інтервалами.
 2. Інтервальну (метричну) з нерівними інтервалами.
 3. Номінальну альтернативну.
 4. Номінальну варіантну.
 5. Порядкову семибальну.
 6. Порядкову розширену п'ятибальну.

Завдання третього рівня складності

Творча робота.

1. Проведіть квантифікацію – знайдіть показники для вимірювання: соціального статусу або громадської активності.
2. До сформульованої самостійно та узгодженої з викладачем теми соціологічного дослідження, використовуючи операціоналізацію, розробіть такі види шкал:

1. Інтервальну (метричну) з рівними інтервалами.
 2. Інтервальну (метричну) з нерівними інтервалами.
 3. Номінальну альтернативну.
 4. Номінальну варіантну.
 5. Порядкову семибальну.
 6. Порядкову розширену п'ятибальну.
 7. Порядкову (рангову).
3. Для вимірювання рівня доходів населення розробіть метричну та порядкову шкали.

Література для опрацювання

Основна:

1. Горшков М. К. Прикладная социология: учебное пособие для вузов / М. К. Горшков, Ф. Э. Шереги. – М. : Центр социального прогнозирования, 2003. – 312 с.
2. Добренев В. И. Методы социологического исследования: учебник для вузов / В. И. Добренев, А. И. Кравченко. – М. : ИНФРА-М, 2008. – 767 с.
3. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження: курс лекцій / Н. В. Паніна ; наук. ред. В. І. Паніотто ; НАН України, Ін-т соціології, Вища школа соціології. – 2-ге вид., доп. – К. : [б.в.], 2007. – 320 с.
4. Рабочая книга социолога / [В. Г. Андреев и др. ; редкол.: Г. В. Осипов (отв. ред.) и др.]. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Наука, 1983. – 478 с.
5. Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности / В. А. Ядов. – М. : «Добросвет», «Книжный дом «Университет», 1998 – 596 с.

Додаткова:

1. Гречихин В. Г. Лекции по методике и технике социологических исследований: учебное пособие / В. Г. Гречихин. – М. : Изд-во МГУ, 1988. – 232 с.
2. Зборовский Г. Е. Прикладная социология: учебное пособие для гуманитарных (несоциологических) специальностей / Г. Е. Зборовский, Е. А. Шуклина. – М. : Гардарики, 2006. – 175 с.

Інформаційні ресурси:

1. Библиотека социологической литературы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://socioline.ru/lib>
2. Журнал «Социологические исследования» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.isras.ru/socis.html>
3. Журнал «Социология: 4М» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.isras.ru/4M.html>

ТЕМА 9

РОБОЧИЙ ПЛАН СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ. СКЛАДАННЯ КОШТОРИСУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Короткий зміст теми

Загальний огляд етапів соціологічного дослідження. Поняття загального плану дослідження. Робочий план соціологічного дослідження як засіб впорядкування та деталізації дослідницьких процесів. Організаційні питання та ресурсозабезпечення соціологічного дослідження. Матеріально-технічна база дослідження. Формування дослідницької групи та її склад. Проведення польового етапу соціологічного дослідження. Кошторис соціологічного дослідження.

Теоретичний матеріал для опрацювання

Робочий план містить основні процедурні заходи. Практика переконливо доводить, що вміло розроблений план соціологічного дослідження дозволяє передбачити і найбільш точно визначити обсяг інтелектуальних, організаційних, фінансових витрат, задає ритмічність на всіх етапах, словом, багато в чому забезпечує його якісне проведення.

Структурними компонентами плану виступають етапи соціологічного дослідження та різні за видами і формою дослідні та організаційно-технічні процедури і операції. У плані вони можуть бути згруповані в чотири блоки.

Перший блок включає порядок обговорення та затвердження програми та методичного інструментарію дослідження; формування та підготовку групи збору первинної інформації (наприклад, інтерв'юерів, кодувальників тексту, модераторів фокус-груп); проведення пробного дослідження, внесення коректив за його підсумками в програму і інструментарій збору первинної інформації; розмноження інструментарію (анкети, бланка інтерв'ю, бланка формалізованого спостереження і т.д.) для польового дослідження; складання кошторису і розрахунок матеріальних і фінансових витрат на дослідження.

Другий блок фіксує всі організаційні і методичні види робіт, що забезпечують чітке проведення польового дослідження – масовий або груповий збір первинної соціологічної інформації. Тут передбачаються вибір відповідного місця і часу опитування, попереднє інформування опитуваних про цілі, завдання і практичне значення дослідження, централізований збір заповнених анкет, бланків інтерв'ю або інших видів інструментарію.

Третій блок охоплює сукупність операцій, пов'язаних з підготовкою первинної інформації до комп'ютерної обробки і власне її обробкою. Попередньо здійснюється перевірка якості заповнення бланків інтерв'ю, анкет і т.д., кодування (у разі необхідності) відкритих і напіввідкритих питань, введення первинної інформації в комп'ютерну програму. Після її комп'ютерної обробки дослідницька група отримує дані для аналізу.

Четвертий блок включає всі види робіт, пов'язані з аналізом результатів обробки інформації, підготовкою текстів підсумкового звіту за результатами

дослідження, аналітичної записки або тематичного збірника соціальної статистики, виробленням практичних рекомендацій, можливих прогнозів.

Методичні вказівки

Підготовка до виконання самостійної роботи з даної теми передбачає актуалізацію знань, отриманих на лекційному занятті та опрацювання конспекту. Засвоєння поданого вище теоретичного матеріалу даного навчально-методичного видання також допоможе виконати завдання самостійної роботи. При підготовці до виконання завдання потрібно ознайомитись з рекомендованою літературою, а також самостійно здійснити бібліографічний чи інформаційний пошук.

? **Питання для самоконтролю**

Виконання завдань самостійної роботи вимагає засвоєння теоретичного матеріалу теми, тому спочатку слід перевірити рівень його засвоєння. Для цього потрібно дати відповідь на нижченаведені питання. Якщо не вдалось відповісти на більшість питань – варто ознайомитись з лекційним матеріалом та матеріалом, викладеним у даному виданні ще раз, або спробувати самостійно здійснити пошук необхідної інформації, користуючись списком рекомендованої літератури та інформаційними ресурсами.

1. Що таке робочий план соціологічного дослідження?
2. З яких основних блоків складається робочий план соціологічного дослідження?
3. Що таке ескіз соціологічного дослідження?
4. Що таке ресурси соціологічного дослідження?
5. Що таке матеріально-технічна база дослідження?
6. Що таке кошторис соціологічного дослідження?

Завдання першого рівня складності

 Порівняльна таблиця. Створіть таблицю в якій зазначте основні етапи соціологічного дослідження та вкажіть всі процедури, що виконуються на кожному з них.

Завдання другого рівня складності

 Творча робота. Створіть робочий план і кошторис соціологічного дослідження з наступними вихідними даними.

Тема «Реформування моделі медичного обслуговування в Україні»

Вихідні дані: Замовник – Управління з питань охорони здоров'я Запорізької міської ради. Дослідження проводиться у м. Запоріжжя. Строк

проведення – 2 тижні. Аналітична група – 2 людини. Дослідження проводиться у формі експертного опитування. Кількість експертів 15-20 осіб. Експерти – спеціалісти, зайняті в сфері охорони здоров'я, які в процесі своєї професійної діяльності мають можливість оцінити соціальні аспекти трансформації моделі медичного обслуговування в українському суспільстві: керівники медичних закладів, лікарі, фармацевти. Об'єм інструментарію (анкети) 10 сторінок формату А-4.

Інформаційні потреби.

В Україні вже давно сформувався своєрідний ринок платних медичних послуг як додаток до безкоштовного медичного обслуговування. У зв'язку з відсутністю об'єктивних принципів та закономірностей формування системи платних послуг виникає інформаційна невизначеність під час переходу від системи безкоштовної охорони здоров'я до обов'язкової страхової та комерційної медицини, та в процесі отримання безоплатних та платних медичних послуг.

Такого роду інформація представляє практичний інтерес як для споживачів медичної допомоги, так і для бюджетних та комерційних установ медичного обслуговування громадян.

Детально дослідити проблему реформування моделі медичного обслуговування в українському суспільстві дозволить проведення експертного опитування у формі анкетування. Найважливішим у вивченні експертної думки є отримання можливості визначити позитивні та негативні чинники процесу реформування моделі медичного обслуговування, а також орієнтування у правильному напрямку вивчення проблеми та розробка можливих шляхів оптимізації процесу реформування сфери охорони здоров'я.

Завдання третього рівня складності

 Творча робота. До сформульованої самостійно та узгодженої з викладачем теми соціологічного дослідження створіть робочий план і кошторис соціологічного дослідження.

Література для опрацювання

Основна:

1. Горшков М. К. Прикладная социология: учебное пособие для вузов / М. К. Горшков, Ф. Э. Шереги. – М. : Центр социального прогнозирования, 2003. – 312 с.

2. Добренёв В. И. Методы социологического исследования: учебник для вузов / В. И. Добренёв, А. И. Кравченко. – М. : ИНФРА-М, 2008. – 767 с.

3. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження: курс лекцій / Н. В. Паніна ; наук. ред. В. І. Паніотто ; НАН України, Ін-т соціології, Вища школа соціології. – 2-ге вид., доп. – К. : [б.в.], 2007. – 320 с.

4. Рабочая книга социолога / [В. Г. Андреенков и др. ; редкол.: Г. В. Осипов (отв. ред.) и др.]. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Наука, 1983. – 478 с.

5. Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности / В. А. Ядов. – М. : «Добросвет», «Книжный дом «Университет», 1998 – 596 с.

Додаткова:

1. Гречихин В. Г. Лекции по методике и технике социологических исследований: учебное пособие / В. Г. Гречихин. – М. : Изд-во МГУ, 1988. – 232 с.

2. Зборовский Г. Е. Прикладная социология: учебное пособие для гуманитарных (несоциологических) специальностей / Г. Е. Зборовский, Е. А. Шуклина. – М. : Гардарики, 2006. – 175 с.

Інформаційні ресурси:

1. Журнал «Социологические исследования» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.isras.ru/socis.html>

2. Журнал «Социология: 4М» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.isras.ru/4M.html>

3. Література до курсу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://soc.hse.ru/socinf/mmci/lit>

ТЕМА 10

ПІДГОТОВКА ДОПОМІЖНИХ ДОКУМЕНТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ВИМОГИ ДО ПІДСУМКОВИХ ДОКУМЕНТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Короткий зміст теми

Допоміжні документи соціологічного дослідження. Інструкції проведення інтерв'ю, маршрутні карти, інструкції по кодуванню та обробці первинної інформації. Основні види підсумкових документів дослідження Звіт з проведеного соціологічного дослідження. Структура звіту та вимоги до оформлення. Форма викладу матеріалу в звіті та доступність інформації для розуміння замовником. Особливості побудови таблиць в залежності від виду підсумкового документу дослідження. Основні правила та вимоги складання таблиць і графіків. Презентація соціологічних досліджень. Програмні продукти. Публічний виступ в презентації результатів дослідження. Проведення прес-конференції за результатами соціологічного дослідження. Наукова публікація як спосіб презентації результатів соціологічного дослідження. Публікація матеріалів соціологічного дослідження в ЗМІ. Класифікація підсумкових документів дослідження.

Теоретичний матеріал для опрацювання

В ході проектування соціологічного дослідження також готуються допоміжні документи, виконуються попередні розрахунки тимчасових, організаційно-технічних, матеріальних і фінансових витрат відповідно до існуючих нормативів. Все це впорядковує проведення дослідження, допомагає запобігти можливим накладкам, що сприяє якісному збору первинної інформації та її своєчасну підготовку до обробки і аналізу. Зазвичай допоміжні документи мають вигляд інструкцій.

Інструкція інтерв'юєру – одна з найбільш важливих. Вона містить коротку формулювання мети, завдань дослідження та основних процедур, які інтерв'юєр повинен виконати. Зокрема, вказуються місця і терміни проведення опитування, коло осіб, з якими інтерв'юєру належить увійти в контакт для збору первинної інформації, характер опитування (анонімний, за списком, експертний і т.д.), форма і зміст вступної бесіди, в ході якої інтерв'юєр (анкетер) пояснює респонденту мету дослідження, а також вимоги до технічного оснащення процедур опитування.

Крім того, можуть бути підготовлені інструкції, що пояснюють зміст і порядок здійснення інших процедур (наприклад, вибракування невірних заповнених анкет). Взагалі склад допоміжних документів і їх обсяг залежать від виду соціологічного дослідження, наукової кваліфікації, методичного та організаційного досвіду тих, хто його проводить.

Після завершення аналізу даних соціологічного дослідження отримані результати оформляються в підсумкові документи дослідження. За формою і призначенням розрізняють три основних види підсумкових документів: 1) звіт,

2) наукові публікації, 3) публікації в засобах масової інформації. Особливості кожного з цих документів обумовлені специфікою інформаційних запитів різних споживачів.

Звіт в першу чергу призначений для замовника емпіричного дослідження, який зацікавлений в отриманні детальної інформації по досліджуваного предмета і в практичних рекомендаціях, що дозволяють коригувати свої дії у відповідній соціальній сфері. Наукові публікації адресовані в основному фахівцям, які займаються вивченням даної проблеми. Публікації в засобах масової інформації призначені для широких верств населення, яких хвилюють найбільш актуальні проблеми суспільного життя.

Основні вимоги до аналізу інформації, висновків і рекомендацій, представлених у підсумкових документах можна сформулювати наступним чином.

1) Висновки та рекомендації повинні бути засновані перш за все на аналізі інформації, отриманої в дослідженні; при цьому повинні бути виключені судження, які спираються виключно на здоровий глузд, життєвий досвід, емоційні оцінки і ідеологічні переваги.

2) При підготовці резюмуючої частини звіту ні в якому разі не можна виходити з того, чи будуть висновки і рекомендації приємні або неприємні замовнику, оскільки його об'єктивний інтерес пов'язаний виключно з відповідністю соціологічної інформації реальному стану речей.

3) Рекомендації не повинні бути представлені в директивній формі як однозначні рішення, які вимагають від замовника обов'язкових дій. Рекомендації соціолога, якщо в основу їх не покладено результати ретельно проведеного соціального експерименту, можуть виконувати пояснювальну і (частково) прогностичну функції.

Методичні вказівки

Підготовка до виконання самостійної роботи з даної теми передбачає актуалізацію знань, отриманих на лекційному занятті та опрацювання конспекту. Засвоєння поданого вище теоретичного матеріалу даного навчально-методичного видання також допоможе виконати завдання самостійної роботи. При підготовці до виконання завдання потрібно ознайомитись з рекомендованою літературою, а також самостійно здійснити бібліографічний чи інформаційний пошук.

? Питання для самоконтролю

Виконання завдань самостійної роботи вимагає засвоєння теоретичного матеріалу теми, тому спочатку слід перевірити рівень його засвоєння. Для цього потрібно дати відповідь на нижченаведені питання. Якщо не вдалось відповісти на більшість питань – варто ознайомитись з лекційним матеріалом та матеріалом, викладеним у даному виданні ще раз, або спробувати самостійно

здійснити пошук необхідної інформації, користуючись списком рекомендованої літератури та інформаційними ресурсами.

1. Що таке допоміжні документи соціологічного дослідження?
2. Що таке інструкція інтерв'юєру?
3. Що таке маршрутна картка?
4. Що таке кодувальна картка?
5. Від чого залежить кількість і обсяг допоміжних документів соціологічного дослідження?
6. Які види підсумкових документів соціологічного дослідження Ви пам'ятаєте?
7. Що таке звіт за результатами соціологічного дослідження?
8. Що таке наукова публікація за результатами соціологічного дослідження?
9. Які особливості публікації результатів соціологічного дослідження у ЗМІ?
10. Які вимоги висуваються до висновків за результатами соціологічного дослідження?
11. Які вимоги висуваються до рекомендацій за результатами соціологічного дослідження?

Завдання першого рівня складності

 Порівняльна таблиця. Створіть таблицю в якій зазначте види підсумкових документів дослідження та розкрийте сутність і призначення кожного з них.

Завдання другого рівня складності

 Схема. Створіть схему в якій вкажіть вимоги до висновків і рекомендацій за результатами соціологічного дослідження та зазначте яких основних помилок припускаються найчастіше соціологи при створенні цих документів.

Завдання третього рівня складності

 Творча робота. Уявіть, що вами було проведено соціологічне дослідження на тему «Дозвіллеві практики жителів м. Запоріжжя» або «Реформування моделі медичного обслуговування в Україні». Створіть прес-анонс чи прес-реліз для ЗМІ за результатами соціологічного дослідження.

Література для опрацювання

Основна:

1. Горшков М. К. Прикладная социология: учебное пособие для вузов / М. К. Горшков, Ф. Э. Шереги. – М. : Центр социального прогнозирования, 2003. – 312 с.
2. Добренъков В. И. Методы социологического исследования: учебник для вузов / В. И. Добренъков, А. И. Кравченко. – М. : ИНФРА-М, 2008. – 767 с.
3. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження: курс лекцій / Н. В. Паніна ; наук. ред. В. І. Паніотто ; НАН України, Ін-т соціології, Вища школа соціології. – 2-ге вид., доп. – К. : [б.в.], 2007. – 320 с.
4. Рабочая книга социолога / [В. Г. Андреенков и др. ; редкол.: Г. В. Осипов (отв. ред.) и др.]. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Наука, 1983. – 478 с.
5. Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности / В. А. Ядов. – М. : «Добросвет», «Книжный дом «Университет», 1998 – 596 с.

Додаткова:

1. Гречихин, В. Г. Лекции по методике и технике социологических исследований: учебное пособие / В. Г. Гречихин. – М. : Изд-во МГУ, 1988. – 232 с.
2. Зборовский, Г. Е. Прикладная социология: учебное пособие для гуманитарных (несоциологических) специальностей / Г. Е. Зборовский, Е. А. Шуклина. – М. : Гардарики, 2006. – 175 с.

Інформаційні ресурси:

1. Библиотека социологической литературы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://socioline.ru/lib>
2. Журнал «Социологические исследования» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.isras.ru/socis.html>
3. Журнал «Социология: 4М» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.isras.ru/4M.html>
4. Література до курсу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://soc.hse.ru/socinf/mmci/lit>

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Як називається людина, яка у соціологічному дослідженні є носієм інформації?

1. Аналітик
2. Інтерв'юер
3. Респондент
4. Дослідник
5. Інформатор

2. Який вид соціологічного дослідження використовують з метою апробації інструментарію та уточнення процедурних питань дослідження?

1. Кількісне
2. Описове
3. Пілотажне
4. Аналітичне
5. Якісне

3. «Знання про незнання», протиріччя між знаннями про потреби суспільства в певних діях і незнанням засобів здійснення цих дій – це:

1. Гіпотеза дослідження
2. Ескіз дослідження
3. Системний аналіз об'єкта
4. Предмет дослідження
5. Проблема дослідження

4. Для визначення рівня міжнаціональної або міжетнічної толерантності часто застосовують шкалу:

1. Богардуса
2. Гуттмана
3. Лайкерта
4. Терстоуна
5. Осгуда

5. Як називається людина, яка у соціологічному дослідженні займається збором інформації безпосередньо від опитуваних?

1. Аналітик
2. Інтерв'юер
3. Респондент
4. Інформатор

6. Програма соціологічного дослідження є обов'язковою при підготовці аналітичного дослідження.

1. Так
2. Ні

7. Як називається основний документ соціологічного дослідження, що регламентує його методологію, методику та техніку?

1. Анкета соціологічного дослідження
2. Бланк соціологічного дослідження
3. Карта соціологічного дослідження
4. Програма соціологічного дослідження
5. Протокол соціологічного дослідження

8. Гіпотеза соціологічного дослідження – це:

1. Науково обґрунтоване припущення про досліджуване соціальне явище або про характері зв'язків між його компонентами
2. «Знання про незнання», протиріччя між знаннями про потреби суспільства в певних діях і незнанням засобів здійснення цих дій
3. Причинно-наслідковий зв'язок між явищами і подіями.

9. Сукупність, на яку дослідник поширює висновки репрезентативного дослідження:

1. Панельна
2. Суцільна
3. Вибіркова
4. Проблемна

10. Чи потрібно опитувати всю вибірку сукупність при проведенні апробації анкети соціологічного дослідження?

1. Так
2. Ні.

11. Для позначення кількості опитаних в соціологічному дослідженні використовують термін:

1. Обсяг значень
2. Об'єм вибірки
3. Об'єм змінних
4. Об'єм зв'язків
5. Обсяг ознак

12. Кодування питань в анкеті виконують з метою:

1. Уникнення впливу на характер відповіді
2. Полегшення комп'ютерного введення даних
3. Приховання справжнього задуму дослідника
4. Уникнення впливу на результати аналізу даних

13. Репрезентативна вибірка – це вибірка, яка:

1. Відповідає меті і завданням дослідження
2. За основними характеристиками представляє генеральну сукупність
3. Представляє предмет дослідження

14. Під репрезентативністю соціологічного дослідження розуміють:

1. Поняття, що характеризує метод відбору одиниць цього дослідження
2. Властивість вибіркової сукупності представляти з певною точністю генеральну сукупність
3. Поняття, що характеризує масштаб цього дослідження

15. Вибіркове дослідження – це дослідження, яке:

1. Вкрай обмежене у термінах проведення
2. Вкрай обмежене у досліджуваній проблематиці
3. Обмежене методом збору інформації
4. Обмежене обсягом сукупності спеціальним чином відібраних респондентів

16. Який метод збору соціологічної інформації має два різновиди – традиційний та формалізований?

1. Спостереження
2. Анкетування
3. Експеримент
4. Аналіз документів
5. Соціометрія

17. Метод збору й аналізу емпіричних даних, спрямований на перевірку гіпотез щодо причинних зв'язків між явищами, яка проводиться шляхом втручання в природний хід подій називається:

1. Включене спостереження
2. Глибинне (клінічне) інтерв'ю
3. Експеримент
4. Соціометрія
5. Проективне тестування

18. Різновид опитування, в ході якого респондентами є спеціалісти в тій галузі, що цікавить дослідника:

1. Соціометричне
2. Експертне
3. Масове
4. Групове
5. Цільове
6. Фокусоване

19. Який вид інструментарію для фіксації даних дослідник не використовує під час проведення спостереження?

1. Щоденник
2. Анкета
3. Протокол
4. Картка

20. Яке визначення є правильним?

1. Стандартизоване інтерв'ю – різновид інтерв'ю, при котрому розмова з інтерв'юйованим ведеться згідно жорстко фіксованого опитувальника.
2. Групове інтерв'ю – різновид інтерв'ю, орієнтований на отримання глибинної інформації від інтерв'юйованого.
3. Панельне інтерв'ю – інтерв'ю, яке сконцентроване на дослідженні певних аспектів деякої події чи ситуації, яка відбулася чи трапилася з респондентом.
4. Глибинне інтерв'ю – процес неодноразового інтерв'ювання одних і тих самих опитуваних з одних і тих самих питань через певні проміжки часу.

21. Хто є автором соціометричного методу?

1. Ч. Осгуд
2. Я. Морено
3. Р. Делфі
4. Е. Богардус
5. Г. Ласуелл

22. Перевагою спостереження як методу отримання маркетингової інформації є: отримання безпосередньої інформації;

1. Висока репрезентативність.
2. Ефект впливу спостерігача.
3. Всі відповіді вірні.
4. Правильної відповіді немає.

23. Квантифікація – це:

1. Обґрунтування епістемічних норм науки.
2. Висунення низки дослідницьких питань щодо теми.
3. Кількісне вираження якісних ознак за допомогою показників та індикаторів.
4. Перевірка, уточнення та зміна гіпотез.
5. Перевірка точності шкали.

24. Що з переліченого не належить до пізнавальних завдань емпіричного рівня дослідження?

1. Збір фактичного матеріалу та статистичних даних про об'єкт дослідження.
2. Складання схем, графіків, діаграм щодо стану та динаміки об'єкта, який вивчають.
3. Створення методики та техніки збору соціальної інформації.
4. Дослідження форм, прийомів, методів процесу пізнання.
5. Відповіді 3 і 4.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

 Методичні вказівки. Індивідуальним завданням з дисципліни є програма соціологічного дослідження. Для виконання індивідуального завдання потрібно обрати тему. Вона може бути сформульована самостійно та узгоджена з викладачем або обрана з запропонованого переліку. Слід обирати тему яка буде цікавою чи пов'язаною з науковими інтересами – це допоможе створити умови для застосування теоретичних знань та набуття практичних навичок програмування соціологічного дослідження.

При підготовці до роботи над індивідуальним завданням слід ознайомитись з рекомендованою літературою, актуалізувати знання, отримані на лекційних та практичних заняттях і під час виконання завдань самостійної роботи.

AA Вимоги до оформлення:

Обсяг 6-8 сторінок друкованого тексту.

Текст роботи необхідно друкувати, залишаючи поля таких розмірів:

ліве – не менше 30 мм

праве – не менше 10 мм

верхнє – не менше 20 мм

нижнє – не менше 20 мм.

Вимоги до комп'ютерного набору:

- текстовий редактор – WORD
- гарнітура шрифту – Times New Roman
- кегль шрифту (розмір) – 14
- кількість символів у рядку – не менше 60
- абзац – 1,25 см
- міжрядковий інтервал – полуторний
- кількість рядків на сторінці – до 30
- міжрядковий інтервал між заголовком (назвою розділу чи підрозділу) і текстом – полуторний
- операціоналізація понять виконується у MindJetMindManager

Структура:

Титульний аркуш повинен містити:

- назву навчального закладу;
- кафедри;
- дисципліни, з якої виконується робота;
- тему програми соціологічного дослідження;
- прізвище та ім'я студента, який виконав роботу;
- прізвище та ім'я викладача, що має перевірити роботу;
- місто та рік виконання.

Далі робота виконується за таким планом:

Програма соціологічного дослідження на тему «.....»

Методологічна частина

1. Обґрунтування проблеми дослідження (спочатку загальний опис актуальності, потім коротке формулювання одним-двома реченнями проблемної ситуації).

1.1. Характеристика проблеми дослідження (класифікація проблеми за 5 критеріями).

2. Об'єкт дослідження (як правило, та соціальна спільнота яка є носієм проблеми).

3. Предмет дослідження (часто предметом виступають судження, думки, оцінки, відношення тієї соціальної спільноти, що є об'єктом дослідження щодо проблеми дослідження).

4. Мета дослідження.

5. Завдання дослідження (як правило конкретизують мету дослідження, можуть починатись зі слів:

– дослідити.....;

– з'ясувати.....;

– виявити і т.д.....

6. Системний аналіз об'єкта і предмета дослідження.

6.1. Інтерпретація основних понять дослідження (теоретична інтерпретація).

6.2. Операціоналізація (емпірична інтерпретація).

7. Гіпотези дослідження (Гіпотеза дослідження – це науково обґрунтоване припущення про структуру досліджуваного соціального явища або про характер зв'язків між його компонентами. Основна вимога до формулювання гіпотези полягає в тому, що вона має бути перевірена емпірично. Це означає, що поняття, що входять до складу гіпотези, повинні бути пов'язані з явищами, доступними спостереженню, вимірюванню, реєстрації та аналізу. Такий зв'язок забезпечується емпіричною інтерпретацією теоретичних понять (операціоналізацією), такими визначеннями, які вказували б на вчинки людей, результати їх діяльності, думки, знання, оцінки, щодо певних подій чи предметів об'єктивної реальності).

Гіпотеза 1.

Гіпотеза 2.

Гіпотеза 3.

Методична частина

1. Обґрунтування методу збору соціологічної інформації.

2. Визначення генеральної сукупності (як правило та соціальна група чи спільнота на яку поширюється проблема дослідження).

3. Обґрунтування вибіркової сукупності:

3.1. Вид вибірки або метод формування (наприклад – квотна, кластерна, серійна і т.д.).

3.2. Параметри відбору: (наприклад: стать, вік, район проживання, освіта і т.д.).

3.3. Об'єм вибіркової сукупності - (кількість одиниць аналізу або респондентів).

3.4. Похибка вибірки (визначається у %).

4. Логічна структура інструментарію (основа – операціоналізація).

№	Ознака в операціоналізації	Індикатори в операціоналізації	Тип шкали
1			
2			

5. Логічні схеми обробки інформації.

5.1. Питання, що потребують додаткового опрацювання (вказуються №).

5.2. Одномірні розподіли відповідей респондентів на всі питання в інструментарії.

5.3. Визначення зв'язків між ознаками (перехресні таблиці) для підтвердження гіпотез.

№ Гіпотези	Ознака №	Ознака №
Гіпотеза 1		
Гіпотеза 2		

📌 В кінці роботи повинен бути наведений список використаної літератури та, за необхідності, додатки.

Теми програм соціологічного дослідження

1. Чи готова молодь вести здоровий спосіб життя?
2. Фактори, що впливають на рейтинг професій.
3. Морально-етичні норми: пережиток минулого чи необхідна вимога існування суспільства?
4. Значення засобів зв'язку у житті сучасної молоді.
5. Чи потрібні сучасній людині елементи релігійної освіти?
6. Статус жінки в сучасному українському суспільстві.
7. Чи готові українці боротись з екологічними проблемами?
8. Масова культура: «за» і «проти»
9. Рівень довіри до ЗМІ.
10. Як українці використовують вільний час?

11. Споживання лікарських засобів в Україні.
12. Рівень довіри українців до владних інститутів.
13. Стандарти чоловічої та жіночої краси в українському суспільстві.
14. Проблеми сучасної української сім'ї.
15. Гендерна нерівність в сучасному українському суспільстві.
16. Культура відносин батьків та дітей.
17. Віртуальні соціальні мережі: засіб спілкування, чи «втеча» від реального світу?
18. Вибір місця відпочинку жителями м. Запоріжжя.
19. Батьківство: уявлення та практики.
20. Перспективи студентського самоврядування.
21. Що таке «якісна освіта» очима студентів?

Оцінювання

Індивідуальне завдання – це різновид самостійної роботи, що дозволяє з'ясувати рівень підготовки та якість отриманих знань з предмету. Враховується не тільки ступінь якості теоретичної підготовки, а й аналітичність, наукова новизна, стилістика роботи, доречність та частота використання специфічного категоріально-понятійного апарату. Виходячи з цього, індивідуальне завдання оцінюється у 20 балів:

«19-20» балів – Програма соціологічного дослідження виконана самостійно, а тема є актуальною. При написанні роботи використано не менше 10 спеціальних літературних джерел, а також спеціальні наукові поняття та категорії, застосування яких відповідає специфіці та логіці викладеного матеріалу. Правильно сформульовані всі елементи програми соціологічного дослідження.

«14-18» балів – Програма соціологічного дослідження виконана самостійно, а тема є актуальною. При написанні роботи використано не менше 10 спеціальних літературних джерел, а також спеціальні наукові поняття та категорії, застосування яких відповідає специфіці та логіці викладеного матеріалу. Мають місце недоліки у структуруванні викладеного матеріалу. При формулюванні окремих елементів програми допущені незначні неточності та помилки.

«10-14» балів – Програма соціологічного дослідження виконана самостійно, а тема є актуальною. При написанні роботи використано не менше 5 спеціальних літературних джерел, а також спеціальні поняття та категорії. Деякі частини роботи виконані переважно у публіцистичному стилі. При формулюванні окремих елементів програми допущені неточності та помилки.

«5-9» балів – Програма соціологічного дослідження виконана самостійно, а тема є актуальною. При написанні роботи використано не менше

5 спеціальних літературних джерел. Робота виконана переважно у публіцистичному стилі. При формулюванні окремих елементів програми допущені суттєві неточності та помилки.

«1-4» бали – Програма соціологічного дослідження невдало структурована чи в ній відсутні певні складові частини. Не завжди правильно визначено, або з суттєвими помилками й неточностями сформульовано більшість елементів програми.

«0» балів – Програма соціологічного дослідження відсутня, або написана не відповідним студентом, викладений матеріал не відповідає назві творчої роботи та специфіці навчального курсу, є ознаки плагіату.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Аналіз вторинний – аналіз результатів проведених соціологічних досліджень, що здійснюється з метою, відмінною від тієї, яка була поставлена першочергово.

Аналіз даних – сукупність дій, здійснюваних дослідником в процесі вивчення отриманих даних з метою формування певних уявлень про характер явища, описуваного цими даними.

Аналіз документів – сукупність методичних прийомів, що застосовуються для вилучення з документальних джерел соціологічної інформації, необхідної для вирішення дослідницьких завдань. Виділяються два основні методи аналізу документів: неформалізований (традиційний) і формалізований (контент-аналіз, від англійського content-analysis – аналіз змісту).

Аналіз кореляційний – сукупність методів оцінки коефіцієнтів, що характеризують кореляцію між випадковими величинами і методи перевірки гіпотез про їх значення, що використовують їх вибіркові аналоги. Містить в собі такі основні практичні прийоми: побудова кореляційного поля і кореляційної таблиці; обчислення вибіркових кореляційних відносин; перевірка статистичної гіпотези значущості зв'язку.

Аналіз первинний – аналіз результатів, отриманих в процесі певного дослідження, який дає змогу отримати первинні дані, які стосуються мети дослідження.

Аналіз порівняльний – сукупність логічних прийомів пізнання зовнішнього світу, що полягають у визначенні невідомого через його порівняння з відомим; з'ясування якостей (властивостей) явища за допомогою порівняння з іншими його якостями (властивостями) або якостями (властивостями) іншого явища. Порівняльний аналіз дає змогу встановлювати закономірності, вдаючись до порівняння стану дослідження об'єктів у різні часи, порівняння їх якостей у минулому з такими самими сучасними якостями для встановлення змін або тенденцій розвитку.

Аналіз системний – наукова процедура, в основі якої лежить принцип системності (системний підхід) – уявлення досліджуваного об'єкту у вигляді системи. У соціології системний підхід зазвичай використовується на стадії попереднього теоретичного аналізу об'єкту дослідження з метою побудови гіпотетичної моделі об'єкту і формулювання гіпотез.

Аналіз структурний – метод соціології, що дозволяє з'ясувати значення окремого соціального явища для функціонування і розвитку певним чином структурованого соціального цілого.

Аналіз факторний – група методів багатовимірного статистичного аналізу, які дозволяють уявити в компактній формі узагальнену інформацію про структуру зв'язку між ознаками досліджуваного соціального об'єкту на основі виділення деяких прихованих (латентних) факторів, що безпосередньо не спостерігаються.

Аналітичне дослідження (науковий експеримент) – вид дослідження (дослідницький дизайн), призначений для порівняльних досліджень і вивчення причинно-наслідкових зв'язків між явищами і процесами суспільного життя.

Анкета – впорядкований по послідовності, змісту і формі набір питальних суджень, втілений у вигляді опитувального листа і призначений для збору емпіричної соціологічної інформації у формі письмових відповідей опитуваних (респондентів) по сформульованій дослідником темі (проблемі).

Анкетер – особа, яка здійснює збір емпіричної соціологічної інформації за допомогою анкетного опитування респондентів.

Анкетування – один з основних різновидів методу соціологічного опитування, при якому спілкування між дослідником і респондентом, що є джерелом бажаної інформації, опосередковується анкетною.

Банк соціологічної інформації – сукупність інформації використовуваної і одержуваної в процесі соціологічних досліджень, а також засобів для її отримання, зберігання, переробки і поширення.

Бесіда – різновид опитування, який полягає в отриманні інформації за допомогою запитань, які інтерв'юер безпосередньо ставить своєму співрозмовнику. Ведучим у бесіді є інтерв'юер, що ставить питання, спрямовує бесіду, зіставляє відповіді, отримані від різних людей. Мета бесіди – отримання інформації про переваги, уподобання, інтереси, проблеми респондента тощо.

Валідність методик – міра придатності методики для виконання визначених дослідницьких завдань. Висока валідність методик свідчить, що виявлені методикою індивідуальні особливості респондентів у певній психологічній і соціально однорідній вибірці дійсно мають істотне значення для діагностики і прогнозування їх поведінки й ефективності діяльності в умовах і ситуаціях, що передбачаються.

Валідність шкали – здатність шкали вимірювати саме ті властивості чи якості досліджуваного об'єкта, які дослідник намагається виміряти.

Верифікація – логіко-методологічна процедура встановлення істинності наукових гіпотез (або інших наукових тверджень) на основі їх емпіричної перевірки.

Вибірка багатоступенева – вид вибірки, побудований на основі поетапного відбору об'єктів, причому сукупність об'єктів, відображених на попередньому етапі дослідження, стає вихідною для відбору на наступному.

Вибірка випадкова – вид імовірнісного відбору елементів досліджуваного об'єкту за допомогою таблиці випадкових чисел, що забезпечує для всіх елементів генеральної сукупності однакову ймовірність попадання у вибірку.

Вибірка гніздова – вид соціологічної вибірки, в якій об'єкти, що відбираються дослідником представляють собою групи або «гнізда» більш дрібних одиниць.

Вибірка квотна – вид вибірки, що формується на основі статистичних відомостей про соціально-демографічні характеристики елементів генеральної сукупності.

Вибіркова сукупність – певна кількість відібраних за суворими правилами елементів генеральної сукупності. Вона виступає мікромоделлю генеральної сукупності, її структура збігається зі структурою генеральної сукупності за основними якісними характеристиками і контрольними ознаками.

Вибірковий метод – метод соціологічного дослідження, що дає змогу робити висновки про характер розподілу ознак генеральної сукупності на основі дослідження певної її частини – вибіркової сукупності. Вибіркова сукупність формується різними способами, що забезпечують репрезентативність, надійність, достовірність отриманої інформації.

Генеральна сукупність – повна сукупність об'єктів, що мають відношення до проблеми дослідження.

Гіпотеза – 1) наукове припущення, висунуте для пояснення фактів, явищ, процесів, яке потребує підтвердження чи спростування; 2) обґрунтоване припущення про структуру, складові елементи, механізм функціонування і розвитку досліджуваного об'єкту тощо. Висування гіпотези є необхідним елементом наукового пошуку. До їх формування у соціологічному дослідженні ставляться такі вимоги: гіпотези повинні відповідати вихідним принципам загальносоціологічної теорії, бути взаємозалежними, супроводжуватися сукупністю систематизованих доказів висунутого пояснення; гіпотези мають бути доступними для перевірки у процесі соціологічного дослідження; вони не повинні суперечити перевіреним фактам, а також одна одній (хоча і можуть бути альтернативними).

Гіпотетико-дедуктивний метод – метод наукового пізнання і міркування, що ґрунтується на виведенні за правилами дедукції наслідків з гіпотез чи інших висновків, істинність яких необхідно встановити.

Дизайн дослідження – стратегія і процедури формування вибірки.

Діагностика – визначення і вивчення ознак, які характеризують стан і розвиток об'єкту. Під діагностичною діяльністю розуміють процес, за якого (із використанням діагностичного інструментарію або без нього), дотримуючись необхідних наукових критеріїв, спостерігають за об'єктами, обробляють дані спостережень і опитувань, повідомляють зацікавленим сторонам отримані результати з метою опису поведінки, вчинків, пояснення мотивів або прогнозування функціонування проектних конструкцій у майбутньому.

Дослідження панельні – повторні, регулярно продовжувані дослідження, що припускають вивчення того самого соціального об'єкту (не йдеться про опитування обов'язково тих самих людей – такі дослідження називають лонгітюдними) з певним часовим інтервалом, із використанням аналогічної методики. Вони призначені для вивчення динаміки соціальних, політичних, економічних процесів, зокрема тих змін стану громадської думки, що відбуваються з часом. Панельні дослідження дають змогу порівнювати результати досліджень, що здійснюються послідовно, встановлювати тенденції і закономірності розвитку явищ та процесів, що вивчаються.

Дослідження пілотажне – етап соціологічного дослідження, що має на меті польову апробацію методологічних, методичних і організаційно-управлінських рішень, прийнятих на етапі підготовки програми дослідницького

проекту. Метою пілотажного дослідження є перевірка адекватності методики збору й аналізу емпіричних даних завданням і цілям дослідження й особливостям дослідницької ситуації.

Дослідження польове – етап емпіричного соціологічного дослідження, що передбачає масовий збір первинної соціологічної інформації безпосередньо на об'єктах вивчення. Польове дослідження проводять в реальних умовах, у процесі безпосереднього контакту з об'єктом дослідження. Польове дослідження здійснюють відповідно до організаційно-методичного плану дослідження.

Експеримент соціальний – спосіб одержання інформації про причинно-наслідкові зв'язки між показниками функціонування, діяльності соціального об'єкту і керованими та контрольованими факторами, які впливають на нього. Сутність соціального експерименту полягає у впливі на обрану експериментальну групу (групи) за допомогою визначених факторів і вивченні напряму, величини і стійкості зміни характеристик явищ, що цікавлять дослідника. За специфікою дослідницького завдання розрізняють науково-дослідні, практичні, наукові експерименти і методичні експерименти для визначення придатності певної методики. За логічною структурою доказу гіпотези розрізняють паралельний і послідовний соціальний експеримент.

Експертиза соціальна – експертна процедура оцінювання, аналізу та прогнозування соціальних аспектів будь-якої ситуації, соціальних наслідків програм і проектів, що розробляються та впроваджуються, а також рекомендації щодо запобігання або подолання негативних наслідків.

Експертні методи в соціології – евристичні методи пізнання, за яких результат (прогноз, рішення, оцінка тощо) досягається взаємодією кількох (багатьох) спеціалістів (експертів). За їх допомогою формується узагальнена думка фахівців, виявляються приховані особливості прогнозних завдань і систематизується різноманітна інформація, необхідна для прийняття рішень.

Емпірична соціологія – галузь соціології, яка охоплює комплекс соціологічних досліджень, орієнтованих на збір і аналіз конкретних фактів соціальної дійсності з використанням спеціальних методів збору соціологічної інформації (опитування, аналіз документів, спостереження, експеримент і т.д.).

Інтерв'ю – вид опитування, під час якого інтерв'юєр в особистому контакті з респондентом ставить усні запитання з метою збору соціологічної інформації.

Інтерв'юєр – особа, яка проводить інтерв'ю.

Об'єкт соціологічного дослідження – в широкому сенсі носій тієї чи іншої соціальної проблеми, у вузькому – люди або об'єкти, здатні дати соціологу необхідну інформацію.

Ознака соціальна – спостережувана характеристика досліджуваного соціального об'єкту, що опосередковано розкриває його певну властивість, зв'язок, відношення, взаємодію з проблемою соціологічного дослідження.

Опитувальна мережа – раціональне з точки зору вимог вибіркового методу і оптимальне з точки зору організації проведення опитування,

розміщення групи інтерв'юерів (анкетерів), які протягом тривалого часу збирають соціологічну інформацію, яка цікавить соціологічну службу.

Опитування – процес отримання інформації про об'єкт, шляхом ведення діалогу (комунікації) між дослідником (чи його представником – інтерв'юером) та респондентом за допомогою запитань та відповідей на них.

Опитування анкетне – один із основних використовуваних видів соціологічного опитування, у якому на відміну від інтерв'ю респондент сам читає запитання анкети та сам фіксує свої відповіді.

Опитування поштове – різновид анкетного опитування, при якому анкета розповсюджується серед потенційних респондентів за допомогою поштової служби у вигляді самостійного поштового відправлення за адресами осіб, що репрезентують генеральну сукупність.

Опитування пресове – різновид анкетного опитування, при якому анкета друкується на шпальтах газет та журналів, а тому кількість респондентів обмежена кількістю бажаючих відповісти читачів відповідного видання.

Опитування телефонне – один із різновидів дистанційного, опосередкованого опитування у соціології, яке проводиться за допомогою телефонної мережі.

Питання (в соціологічній анкеті) – спеціально розроблене питальне судження, адресоване певній сукупності респондентів і розраховане на отримання інформації, необхідної для вирішення дослідницької мети.

Процедура – послідовність усіх операцій, загальна система дій щодо організації дослідження.

Репрезентативність – властивість вибіркової сукупності відтворювати (досить точно відображати) характеристики генеральної сукупності.

Респондент – той, хто виступає носієм інформації в соціологічному дослідженні.

Соціологічне дослідження – інструмент соціологічного вивчення соціальних явищ в їх конкретному стані за допомогою методів, які дозволяють проводити кількісний і якісний збір, виміри, узагальнення, аналіз соціологічної інформації.

Спостереження – метод цілеспрямованого, планомірного, певним способом фіксованого сприйняття об'єкту, що досліджується; служить певним пізнавальним цілям; може підлягати контролю і перевірці.

Спостереження включене – метод збору первинної інформації при якому спостерігач у тому або іншому ступені безпосередньо включений у досліджуваний процес, перебуває в контакті зі спостережуваними й бере участь у їхній діяльності.

Спостереження неключене (зовнішнє) – метод збору первинної інформації при якому дослідник або його помічники перебувають поза досліджуваним об'єктом, стороннє спостерігають за процесами, що відбуваються та реєструють хід подій.

Установка – вияв ціннісної орієнтації у формі соціально-детермінованої схильності особистості чи групи до заздалегідь визначеного ставлення – позиції

щодо певного об'єкту, людини, явища, події; цілісне утворення, що виражає схильність людини діяти певним чином.

Факт соціальний – одинична суспільно значуща подія або певна сукупність однорідних подій, типових для тієї чи іншої сфери суспільного життя або характерних для певних соціальних процесів. Згідно з Е. Дюркгеймом, це елемент соціальної реальності, що його слід розглядати як річ; він існує незалежно від суб'єкту і його треба вивчати так само об'єктивно й неупереджено, як вивчають річ у природничих науках.

Фокус-група – метод, що використовується при проведенні якісних досліджень, коли невелику групу людей просять зосередитися на тому чи іншому питанні і обговорити його з модератором у форматі групового інтерв'ю.

Ціннісні орієнтації – соціальні цінності, які поділяються особою, виступають метою життя і основними засобами її досягнення і тому набувають функції найважливіших регуляторів соціальної поведінки індивідів.

Якість життя – інтегральна характеристика всієї сукупності видів, форм, сфер, життєдіяльності людей певного суспільства, зумовлена рівнем його виробництва, економічними відносинами, політичним устроєм та системою цінностей.

ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Баскаков А. Я. Методология научного исследования: учебное пособие / А. Я. Баскаков, Н. В. Туленков. – К. : МАУП, 2004. – 216 с.
2. Батыгин Г. С. Лекции по методологии социологических исследований / Батыгин Г. С. – М. : Аспект-Пресс, 1995. – 386 с.
3. Бутенко И. А. Организация прикладного социологического исследования / И. А. Бутенко. – М. : Тривола, 1998. – 226 с.
4. Горшков М. К. Прикладная социология: учебное пособие для вузов / М. К. Горшков, Ф. Э. Шереги. – М. : Центр социального прогнозирования, 2003. – 312 с.
5. Девятко И. Ф. Методы социологического исследования: учебное пособие для вузов / И. Ф. Девятко. – М. : Книжный дом «Университет», 2006. – 296 с.
6. Девятко И. Ф. Модели объяснения и логика социологического исследования / И. Ф. Девятко. – М. : РЦГО-TEMPUS/TASIS, 1996. – 254 с.
7. Добренев В. И. Методы социологического исследования: учебник для вузов / В. И. Добренев, А. И. Кравченко. – М. : ИНФРА-М, 2008. – 767 с.
8. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження: курс лекцій / Н. В. Паніна ; наук. ред. В. І. Паніотто ; НАН України, Ін-т соціології, Вища школа соціології. – 2-ге вид., доп. – К. : [б.в.], 2007. – 320 с.
9. Рабочая книга социолога / [В. Г. Андреевков и др. ; редкол.: Г. В. Осипов (отв. ред.) и др.]. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Наука, 1983. – 478 с.
10. Ядов В. А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности / В. А. Ядов. – М. : «Добросвет», «Книжный дом «Университет», 1998 – 596 с.

Додаткова:

1. Абриков В. С. Количественные и качественные методы: соединяем и властвуем! / В. С. Абриков, Я. Г. Николаева // Социологические исследования. – 2010. – № 1. – С. 142-145.
2. Ватолина Ю. В. Метод наблюдения в социологии: на основе опыта Вальтера Беньямина / Ю. В. Ватолина. – СПб. : Изд-во СПб. ун-та, 2006. – 141 с.
3. Гречихин В. Г. Лекции по методике и технике социологических исследований : учебное пособие / В. Г. Гречихин. – М. : Изд-во МГУ, 1988. – 232 с.
4. Зборовский Г. Е. Прикладная социология: учебное пособие для гуманитарных (несоциологических) специальностей / Г. Е. Зборовский, Е. А. Шуклина. – М. : Гардарики, 2006. – 175 с.
5. Кузьмина О. Г. Социологическое обеспечение рекламы и маркетинга: учебное пособие / О. Г. Кузьмина. – М. : Наука-Спектр: Дашков и К, 2011. – 187 с.

6. Лукина М. М. Технология интервью: учебное пособие для вузов / М. М. Лукина. – 2-е изд., доп. – М. : Аспект Пресс, 2008. – 192 с.

7. Осипова Н. Г. Профессия – социолог: учебное пособие для вузов / Н. Г. Осипова. – М. : КДУ, 2009. – 352 с.

8. Юдина Т. Н. Методика и техника социологических исследований: (для студентов социологического факультета) / Т. Н. Юдина. – М. : Союз, 1998. – 79 с.

Інформаційні ресурси:

1. Библиотека социологической литературы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://socioline.ru/lib>

2. Гідденс Е. Соціологія: підручник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/15840720/sotsiologiya/sotsiologiya_-_odens_entoni

3. Журнал «Социологические исследования» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.isras.ru/socis.html>

4. Журнал «Социология: 4М» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.isras.ru/4M.html>

5. Література до курсу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://soc.hse.ru/socinf/mmcilit>

6. Офіційний сайт Інституту соціології Національної Академії Наук України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.i-soc.com.ua/institute/>

7. Офіційний сайт Соціологічної асоціації України [Електронний ресурс]. – Режим доступу // <http://www.sau.kiev.ua/>

8. Пилипенко В. Є. Спеціальні та галузеві соціології [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/15840720/sotsiologiya/spetsialni_ta_galuzevi_sotsiologiyi_-_pilipenko_vye

9. Соціологічні студії: науково-практичний журнал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://socio-studios.jimdo.com/ua/головна/>

10. Соціологія: підручник [Електронний ресурс] / за ред. В. Г. Городяненка. – К.: Академія, 2008. – Режим доступу: <http://r.donnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/667/3/Социология.pdf>

11. Соціологія: теорія, методи, маркетинг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://i-soc.com.ua/journal/content.php>

12. Черниш Н. Й. Соціологія: курс лекцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sociology-lnu.org.ua/resursy.files/Chernysh_Soc_04.pdf

Навчально-методичне видання
(українською мовою)

Ратушна Таїсія Олександрівна

ПРОГРАМУВАННЯ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Методичні рекомендації
до виконання самостійної роботи
для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності «Соціологія»
денної та заочної форм навчання

Рецензент *Ю.О. Приймак*
Відповідальний за випуск *В.О. Скворець*
Коректор *Т. О. Ратушна*